

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 3 stycznia 2023 r.

Poz. 39

UCHWAŁA NR XXXVIII/326/2022 RADY GMINY MIEDZICHOWO

z dnia 21 grudnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2023-2026.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.), w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2023 - 2026 w brzmieniu, jak w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Miedzichowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
(-) Tadeusz Kolecki

Załącznik do uchwały Nr XXXVIII/326/2022

Rady Gminy Miedzichowo

z dnia 21 grudnia 2022 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY MIEDZICHOWO
NA LATA 2023-2026**

OPRACOWANIE:
mART Marta Danielska, Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

SIERPIEŃ 2022

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	17
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	17
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Miedzichowo ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	19
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	20
5.2.2. Historia obszaru Gminy Miedzichowo.....	21
5.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	24
5.4. Dziedzictwo niematerialne.....	29
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	32
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	32
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	33
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	33
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	35
5.6.1. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	38
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	39
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	43
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	44
9.1. Dotacje.....	45
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	47
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	49
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	50
10. Bibliografia.....	52
11. Spis tabel i zdjęć.....	52
12. Załączniki.....	53

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2023-2026 (dalej „GPOnZ”) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. GPOnZ określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Wójta Gminy Miedzichowo, następnie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy Miedzichowo. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójta Gminy Miedzichowo przedstawia Radę Gminy Miedzichowo sprawozdanie z wykonania określonych w nim zadań.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Program ten stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2008-2011, który został przyjęty uchwałą nr XV/125/2008 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 23 grudnia 2008 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym,

a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomości lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5,** który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6,** który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczenia tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (t. j. Dz.U. 2021 poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie**

przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021 r., poz.731);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. nr 24 poz. 181);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

• **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);

• **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Przy planowaniu i wykonywaniu prac konserwatorskich przy zabytkach, należy brać pod uwagę następujące zasady współczesnej doktryny konserwatorskiej, których stosowanie powinno również obowiązywać władze samorządowe:

- primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić),
- maksymalne poszanowanie oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- minimalna niezbędna ingerencja (powstrzymywanie się od działań niekoniciecznych),
- zasada, zgodnie z którą należy usuwać to (i tylko to, co na oryginał działa niszcząco),
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasada odwracalności metod i materiałów,
- zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Powyższe zasady dotyczą m.in. konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów, jak również pracowników samorządowych zajmujących się ochroną zabytków, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z wyznaczonych kierunków działań jest wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Ważne też będzie budowanie wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym i regionalnym, merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach. Dodatkowo zaplanowano konkurs na Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Wśród określonych zadań edukacyjnych wskazano między innymi: szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego. Pilotażowym szkoleniem będą objęci przedstawiciele minimum ośmiu gmin w Polsce.

Zaplanowane zostało również wydanie zaktualizowanej wersji podręcznika Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach oraz rozbudowę portalu informacyjnego dla samorządów – www.samorzad.nid.pl.

Program zakłada powołanie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa pięciu centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych w gminach. Centra te będą odpowiedzialne za przeprowadzenie pilotażowych szkoleń dla gmin w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań należeć ma również wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji bądź zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji.

Zadania, w których bezpośrednią grupą docelową są samorządy, stanowią tylko część ogółu zadań określonych w Programie. Spośród pozostałych warto wymienić te, które także będą realizowane na terenie konkretnych gmin, powiatów czy województw, jak na przykład archeologiczne badania powierzchniowe, rejestracja zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, warsztaty edukacyjne w szkołach czy wydarzenia popularyzatorskie oparte na pracy wolontariuszy dofinansowywane z programu „Wspólnie dla dziedzictwa”.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby

podejmowania decyzji, umożliwiała budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego

wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Miedzichowo wynikające z dokumentów na poziomie:

– wojewódzkim: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024, Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania;

– powiatowym: Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Nowotomyskiego na lata 2018-2028, Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Nowotomyskiego na lata 2021-2024.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2022 r., poz. 58).

Podstawowym zadaniem Programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie przedstawione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego oraz przedstawiony został w formie tabelarycznej zasób zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, a także znajdujących się w ewidencji zabytków będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkich Samorządowych Jednostek Organizacyjnych.

W Programie wyznaczono pięć celów wraz z zadaniami oraz podmioty odpowiedzialne za realizację zadań, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków: Cel 1: Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.
  2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych.
  3. Popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
  4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Cel 2: Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel 3: Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa.

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.

2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
  3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.
- Cel 4: Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunki działania:

1. Włączania zabytków w procesy gospodarcze.
2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel 5: Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych.
2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

GPOnZ nawiązuje w wielu aspektach do tych założeń.

• Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku została przyjęta uchwałą nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne te stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym, również poprzez zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wyznaczono – wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Zadaniem Samorządu Województwa będzie wzmocnianie tożsamości regionalnej przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości zarówno poprzednich jak i współczesnych pokoleń. Wyzwaniem jest nie tylko pielęgnowanie poczucia polskości i umacnianie regionalizmu wśród Wielkopolan, ale także promowanie specyfiki i osiągnięć Wielkopolski, zarówno w kraju jak i zagranicą. Samorząd Województwa będzie pełnił funkcje inicjującą i koordynującą w procesie propagowania wartości europejskich, jako ważnego elementu kształtowania świadomości obywatelskiej i kulturowej mieszkańców całego regionu.

W Strategii wyodrębniono cele strategiczne oraz przypisano im cele operacyjne i kluczowe kierunki interwencji. Poniżej wskazano te, które powiązane z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.

Cel operacyjny 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu

Kluczowy kierunek interwencji: Wzmocnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury

Dla wzmocnienia potencjału kulturowego Samorząd Województwa za istotne uznał tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji, miejsc spotkań dla różnych grup społecznych, gdzie dokonuje się edukacja kulturalna – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji, zdolności do twórczego i innowacyjnego myślenia. Wzmocnienie potencjału kulturowego to także zwiększenie udziału mieszkańców w szeroko rozumianej ofercie spędzania czasu wolnego i współdecydowaniu o przestrzeni publicznej. W Wielkopolsce, w rozwoju przemysłu czasu wolnego dużą rolę będzie odgrywać także odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich (m.in. w rozwoju turystyki) oraz szlaków turystyki kulturowej.

W dokumencie wyznaczone pakiety działań także dla obszaru dziedzictwo kulturowe. Podkreślono, że Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

1. Rozwój wielkopolskich instytucji kultury. Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.

2. Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski – Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

1. Wielka Pętla Wielkopolski – jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.

2. Wielkopolska BIKE – Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną).

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania został przyjęty uchwałą nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r.

Jest to jeden z podstawowych dokumentów wyznaczających kierunki rozwoju regionu jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Dokument określa najistotniejsze uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, model rozwoju przestrzennego, politykę przestrzenną i rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, obejmujące wszystkie zagadnienia istotne dla planowania przestrzennego.

W Planie omówiono szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego, które stanowi ważny element struktury przestrzennej krajobrazu Wielkopolski. Jest świadectwem historii, wpływającym na jakość życia lokalnych społeczności. Zintegrowana ochrona środowiska kulturowego oraz kompleksowe gospodarowanie całym krajobrazem umożliwi harmonijny i zrównoważony rozwój, wpływa na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjności miast, miasteczek i obszarów wiejskich. Zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wpływają na kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej. Wykorzystanie historii, zabytków i tradycji podkreśla odrębność kulturową i istnienie regionalnej różnorodności. Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego oraz oparte na niej działania na rzecz pielęgnowania i kształtowania tożsamości wymaga wskazania obszarów ochrony krajobrazu kulturowego.

W Planie wyznaczono granice obszaru ochrony krajobrazu kulturowego, dla którego zostały włączone gminy, w obrębie których znajdują się:

- a) obszary, na których zachowały się obiekty lub obszary o specyficznych i charakterystycznych cechach dla miejscowej tradycji budowlanej, osadniczej i gospodarczej.
- b) obszary, na terenie których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Na terenie Wielkopolski szlakami o znaczeniu międzynarodowym są: Droga św. Jakuba, Europejski Szlak Cysterski, Europejski Szlak Romański; szlakami o znaczeniu krajowym: unikatowy w skali kraju Szlak Piastowski oraz Szlak Bursztynowy; szlakami o znaczeniu regionalnym: trakt Królewsko – Cesarski, Trasa

Kórnicka, Wielkopolski Szlak Wiatraczny, Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki oraz Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie,

c) obszary występowania cech charakterystycznych dla grup regionalnych.

W granicach obszaru znalazły się gminy, na terenie których znajdują się wyżej wymienione obiekty i obszary cenne kulturowo. Ze względu na specyfikę przedmiotów ochrony wyznaczony obszar dzieli się na cztery podtypy, w granicach których znalazły się:

a) gminy, w granicach których zlokalizowane są obiekty o najwyższych wartościach, w tym: pomniki historii istniejące i proponowane, obiekt proponowany do ujęcia jako Znak Dziedzictwa Europejskiego, obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski, obiekty znajdujące się na przebiegu szlaków kulturowych (związanych tematycznie ze szlakiem), obiekty znajdujące się na przebiegu szlaku delegowanego do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

b) gminy, w granicach których znajdują się historyczne układy przestrzenne miast i wsi, w tym: układy przestrzenne objęte ochroną jako Pomnik Historii oraz proponowane do objęcia tą formą ochrony, układy przestrzenne ujęte w rejestrze zabytków, obszary cenne kulturowo związane z kształtowaniem się przestrzeni miast, które proponuje się do objęcia ochroną w formie parków kulturowych;

c) gminy, w granicach których występują obszary cenne kulturowo, w tym: istniejące parki kulturowe, obszary cenne kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków kulturowych, obszar delegowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszary ujęte w Czerwonej księdze Krajobrazów Polski, park narodowy i parki krajobrazowe o wyjątkowych walorach kulturowych, obszary na których zachowały się materialne i niematerialne cechy charakterystyczne dla grup regionalnych;

d) gminy, w granicach których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Nie wyróżniono obiektów z tereny Gminy Miedzichowo.

• Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Nowotomyskiego na lata 2018-2028

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Nowotomyskiego na lata 2018-2028 została przyjęta uchwałą nr XXXIX/298/2018 Rady Powiatu Nowotomyskiego z dnia 28 lutego 2018 r.

Strategia stanowi długookresowy plan działania, określający strategiczne cele rozwoju powiatu i przyjmujący takie cele i kierunki działania, które są niezbędne dla realizacji przyjętych zamierzeń rozwojowych. Podstawowym elementem strategii jest misja rozumiana jako cel nadrzędny, który kształtuje wizerunek. Z misji wynikają bezpośrednio cele strategiczne stanowiąc jej konkretyzację. Cele te są z kolei rozpisywane na cele bardziej szczegółowe.

MISJA SAMORZĄDU POWIATU NOWOTOMYSKIEGO: Wszechstronny i zrównoważony rozwój powiatu nowotomyskiego we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, kulturalnego i społecznego. Rozwój wielofunkcyjnej, proekologicznej gospodarki, która gwarantuje wzrost dochodów i poprawę warunków życia mieszkańców. Realizacja zadań ustawowych przy uwzględnieniu potrzeb społeczności i zasad partnerstwa.

Poniżej przedstawiono cele wraz z kierunkami działań w obszarze zabytków:

Obszar strategiczny: PRZESTRZEŃ.

Cel szczegółowy 4.1: Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej w celu rozwoju różnych form turystyki
Kierunki działania:

- wsparcie obiektów zabytkowych i ochrony dóbr kultury na terenie powiatu,
- budowa sieci szlaków turystycznych,
- rozbudowa sieci ścieżek rowerowych,
- wsparcie inwestycji związanych z budową lub modernizacją obiektów pełniących funkcje kulturalne, edukacyjne i sportowe, w tym terenu zalewu Bobrówka.

W Strategii podkreślono, że ruch turystyczny na terenie powiatu nowotomyskiego warunkuje również bogactwo zabytków nieruchomych. Wymieniono zabytki nieruchome na terenie powiatu nowotomyskiego, w tym z terenu Gminy Miedzichowo.

• Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Nowotomyskiego na lata 2021-2024

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Nowotomyskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XX11/223/2020 Rady Powiatu Nowotomyskiego z dnia 28 października 2020 r.

Program to dokument o charakterze strategicznym stanowi podstawę dla określenia – w perspektywie czterech lat – zasadniczych kierunków działań i zadań mających na celu przyczynić się do zachowania lokalnego środowiska kulturowego, a także w miarę możliwości poprawy jego stanu. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych przedsięwzięć dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Wyznaczone priorytety i kierunki działań Powiatowego programu opieki:

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.

Kierunek 2: Zahamowanie procesu degradacji Zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Kierunek 3: Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunek 4: Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Kierunek 5: Współpraca z gminami, w celu polepszenia ochrony powiatowych zabytków.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu nowotomyskiego.

Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu.

Kierunek 2: Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu

W dokumencie omówiono m.in. krajobraz kulturowy. Z terenu Gminy Miedzichowo wyróżniono kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. Chrystusa Króla w Bolewicach oraz kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. św. Stanisława w Miedzichowie.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy****• Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Gminy Miedzichowo**

Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Gminy Miedzichowo został opracowany w marcu 2006 r. Ostatnia aktualizacja była wykonana w 2016 r. Plan wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Strategia Rozwoju oraz Plan Lokalnego Rozwoju Gminy Miedzichowo na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju oraz Planu Lokalnego Rozwoju Gminy Miedzichowo na lata 2021-2030 został przyjęty uchwałą nr XIII/114/2020 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.05.2020 r.

Plan jest kluczowym elementem integrującym system zarządzania gminą, łączącym długofalowe cele strategiczne, szczegółowe z działalnością strategiczną, średniookresową i operacyjną.

W obszarze ochrony zabytków wskazano następujące cele:

Cel strategiczny: Rozwój potencjału turystycznego gminy w oparciu o warunki naturalne i dziedzictwo kulturowe.

Cel ten ma przyczynić się do wzmocnienia potencjału turystycznego gminy przez stworzenie unikatowej marki turystycznej opartej na integracji lokalnych produktów, szczególnie poprzez licznie organizowane lokalne jarmarki ze zdrową żywnością, rękodzielnictwem, udziałem w pokazach zanikających zawodów (kowlarstwa, garncarstwa, haftu, tradycyjnej kulinarii lokalnej), organizowanie wycieczek pieszych, rowerowych, konnych, w tym bryczkami po ciekawych i atrakcyjnych miejscach w gminie. Przewiduje się szczególnie wykorzystanie usług w zakresie zabiegów zdrowotnych, związanych z odnową biologiczną i rehabilitacją.

Powyższy cel podzielono na cele szczegółowe:

1. Opracowanie broszur, folderów turystycznych, map, przygotowanie strony internetowej, akcji mailingowej z programami planowanych imprez w gminie, w tym materiałów reklamowych dla określonych grup docelowych dotyczących wykorzystania usług w gminnym centrum profilaktyki zdrowotnej.

2. Rozwój potencjału turystycznego gminy.

Możliwość rozwoju potencjału turystycznego gmina widzi poprzez stworzenie unikatowej marki turystycznej opartej na integracji lokalnych produktów, w tym na turystyce kulturowej związanej z dziedzictwem historycznym oraz na wykorzystaniu zasobów naturalnych i możliwości świadczenia wielu usług zdrowotnych.

Plan obejmuje 75 projekty. Dla sprawnego zarządzania projekty pogrupowane zostały w ramach 13 programów obejmujących kluczowe dla rozwoju Gminy Miedzichowo obszary, w tym: Gmina z kulturą bez granic – Celem programu jest pobudzenie oraz pełne wykorzystanie potencjału lokalnych środowisk twórczych, instytucji oraz innych podmiotów tworzących kulturę, wprowadzenie w ich działalność takich rozwiązań, które ułatwią szeroki dostęp do kultury i jej wytworów, a także zwiększenie aktywności mieszkańców w korzystaniu z jej oferty. Podjęte w ramach programu działania przyczynią się również do wzmocnienia atrakcyjności i pozycji gminy w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym. Rozbudowa istniejących obiektów dymarków w Miedzichowie z przeznaczeniem na izbę pamięci oraz miejsce promocji lokalnej twórczości będzie tego najlepszym przykładem.

Projekty:

1. Uaktualnienie Gminnego Programu Ochrony Zabytków w gminie.
2. Restauracja obiektów gminnego dziedzictwa kulturowego w gminie.
3. Poprawa infrastruktury kultury, koordynacja i animacja działalności kulturalnej w gminie.
4. Promocja i upowszechnianie książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży oraz dorosłych w gminie.
5. Upowszechnienie wiedzy wśród społeczności lokalnej na temat życia społeczno- kulturalnego gminy.
6. Rozbudowa istniejących obiektów dymarków w Miedzichowie z przeznaczeniem na izbę pamięci oraz miejsce promocji lokalnej twórczości.
7. Zapewnienie rozwoju i promocji zespołów muzyczno-wokalnych oraz doposażenie ich w instrumenty i stroje do kultywowania ludowej twórczości muzycznej gminy.

W Planie opisano zagadnienie kultury i dziedzictwa. O bogatej historii Gminy Miedzichowo świadczą jej zabytki, które znajdują się w Bolewicach i Miedzichowie. Wyróżniono:

- kościół pw. Chrystusa Króla, 1936 r., w Bolewicach, wpisany do rejestru zabytków (stan dobry),
- kościół rzymskokatolicki pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Miedzichowie, wpisany do rejestru zabytków (stan dobry),
- pastórka, obecnie plebania, w Miedzichowie, wpisany do rejestru zabytków (stan dostateczny),

- młynarzówna (nr 44) obecnie ul. Zbąszyńska 2, szach., poł. XIX w., w Miedzichowie, wpisany do rejestru zabytków (stan dostateczny),
- stanowisko archeologiczne – grodzisko łużyckie, ponownie zasiedlone we wczesnym średniowieczu w Królewcu (leśniczówka, część wsi Jabłonka Stara), wpisane do rejestru zabytków (stan dobry),
- wiatrak koźlak z 1802 r. zniszczony podczas pożaru w 1984 r. we wsi Bolewice, skreślony z rej. zabytków.

Szczególnie interesujące ze względu na usytuowanie i zachowany materiał są również grodziska średniowieczne w Jablonce Starej oraz Hamrzycku (osada mieszkalna, część wsi Stary Folwark), osada kultury łużyckiej w Zachodzku i Jablonce Starej oraz osady kultury wielbarskiej z okresu wpływu rzymskich w Miedzichowie i Zachodzku.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo

Obowiązująca zmiana do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedzichowo została przyjęta uchwałą Nr II/9/2014 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 22 grudnia 2014 r. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Miedzichowo uchwalonego uchwałą Rady Gminy Miedzichowo Nr XXXIII/173/98 z dnia 16 czerwca 1998 r. Zmianę uchwalono Uchwałą Rady Gminy Miedzichowo Nr XXVI/169/2006 z dnia 15.02.2006 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium stwierdzono, iż jedno z głównych uwarunkowań rzutujących na zagospodarowanie przestrzenne gminy Miedzichowo związane jest z wartością środowiska kulturowego, a przede wszystkim z zabytkami architektury i archeologii. Utrzymanie tożsamości kulturowej gminy jest jednym z celów zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo.

W Studium nie określono zasad ochrony zabytków – obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: w związku z brakiem obiektów zabytkowych lub zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych objętych ochroną oraz znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, jak też dóbr kultury współczesnej.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Miedzichowo ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Miedzichowo jest to gmina wiejska usytuowana w zachodniej części województwa wielkopolskiego, w północno-zachodniej części powiatu nowotomyskiego. Gmina Miedzichowo graniczy od zachodu z gminami: Pszczew i Trzciel z powiatu międzyrzeckiego (województwo lubuskie), od północy z Gminą Międzyzród z powiatu międzyzgodzkiego i Gminą Lwówek, od południa z Gminą Zbąszyń i Gminą Nowy Tomysł z powiatu nowotomyskiego.

Siedziba gminy znajduje się w Miedzichowie, drugiej co do wielkości miejscowości. Na terenie gminy Miedzichowo znajduje się 21 wsi należących do 13 sołectw.

Przez teren gminy przebiega drogowy węzeł komunikacyjny – autostrada A2 stanowiąca fragment drogi międzynarodowej E30. W niewielkiej odległości od miejscowości Miedzichowo znajdują się lotniska: Międzynarodowy Port Lotniczy Poznań-Lawica, odległy o 81 km oraz Port Lotniczy Zielona Góra – Babimost, odległy o 65 km.

Według podziału fizyczno-geograficznego J. Kondrackiego Gmina Miedzichowo położona jest w makroregionie Pojezierza Wielkopolskiego, w mezoregionie Pojezierze Poznańskie oraz w makroregionie Pojezierze Lubuskie, w mezoregionie Bruzda Zbąszyńska. Gmina nie ma charakteru typowo rolniczego. Gmina Miedzichowo położona jest w zlewni rzeki Obry i jej prawego dopływu – rzeki Czarnej Wody.

Występuje tu bogactwo form ochrony przyrody. Znajdują się tutaj: Miedzichowski Park Krajobrazowy, rezerwat : „Jezioro Wielkie” (granica gminy) – Natura 2000, pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne, Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Glińskie Góry” oraz liczne rośliny i zwierzęta objęte ochroną prawną. Wszystkie wymienione formy ochrony obszarowej zajmują 8 497 ha, co stanowi 41% powierzchni gminy.

Z punktu widzenia ochrony obiektów zabytkowych najistotniejszą rolę odgrywa Miedzichowski Park Krajobrazowy zlokalizowany w północno-zachodniej części gminy. Jest to fragment Pszczewskiego Parku Krajobrazowego, zlokalizowany w sąsiedniej gminie Pszczew, który utworzony został Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 25 kwietnia 1986 r. Na terenie gminy znajduje się jedynie 9% terenu Parku o powierzchni 950,00 ha, jednak obok wartości przyrodniczych i krajobrazowych park charakteryzuje się znacznymi walorami kulturowymi. Występują tu liczne zabytki kultury materialnej w postaci obiektów architektonicznych, cmentarzy i wykopalisk.

Znaczącą formą obszarowej ochrony przyrody obejmującą fragment gminy Miedzichowo jest również Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Glińskie Góry”, powołany na mocy Rozporządzenia Nr 52/2001 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Glińskie Góry”. Zajmuje on powierzchnię 1141,30 ha, z czego 319,49 ha leży na terenie Gminy Miedzichowo. Utworzono go w celu ochrony ciągu wydm parabolicznych. Praktycznie cała powierzchnia jest pokryta lasami pełniącymi funkcje glebochronne.

5.2.2. Historia obszaru Gminy Miedzichowo¹

W regionie gminy Miedzichowo dominują obszary leśne (71% obszaru gminy) i to właśnie z nimi związana jest historia tych ziem. Pierwsze wzmianki o terenach należących do gminy Miedzichowo sięgają już XIII wieku. Pochodzą one z dokumentów zakonu Cystersów z Paradyża, którzy to podjęli trud kolonizacji terenów gminy. Dawnej oprócz wyrębu lasów popularne było także hutnictwo żelaza i miedzi. Na terenie gminy liczne były młyny, pierwszy powstał już w XIV w., a w kolejnych stuleciach (XVIII-XIX) zbudowano ich w sumie 12. Młyny umożliwiały funkcjonowanie innych warsztatów m.in. kuźni, papierni, tartaków.

Od XVIII w. powstawały tu liczne wsie olenderskie tworzone przez uchodźców z Holandii, którzy osadzali się na ziemiach polskich. Trudnili się oni głównie karczowaniem lasów. Do dziś zachowała się zabudowa wsi, które usytuowane były głównie na śródleśnych łąkach. Gospodarstwa znajdują się często w znacznej odległości od siebie, tworząc luźną strukturę miejscowości.

Gmina Miedzichowo historycznie związana jest z Wielkopolską. Pod koniec XVIII w., kiedy miał miejsce II rozbiór Polski, obszar ten znalazł się w granicach Prus Południowych. W 1807 r. obszar gminy znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po Traktacie Wiedeńskim, który miał miejsce w 1815 r. ziemie te weszły w skład powiatu bukowskiego i międzyrzeckiego. Jednak pod koniec XIX w. podzielono powiat bukowski na dwa mniejsze: grodziski i nowotomyski. Teren wokół Miedzichowa wszedł w skład tego drugiego. Na skutek Traktatu Wersalskiego w 1920 r. gmina Miedzichowo znalazła się w obrębie powiatu nowotomyskiego, czyli w granicach Polski. Po II wojnie światowej gmina nadal znajdowała się na terenie powiatu nowotomyskiego. W 1975 r. jej obszar wchodził w skład województwa gorzowskiego, jednak po reformie administracyjnej z 1999 r. Gmina Miedzichowo stała się częścią województwa wielkopolskiego.

W skład Gminy Miedzichowo wchodzi 13 sołectw i 21 miejscowości. Sołectwa Gminy Miedzichowo (wsie wchodzące w skład sołectwa):

- Błaki (Zawada),
- Bolewice,
- Bolewicko (Sępolno),
- Grudna (Węgielnia),
- Jabłonka Stara (Silna Nowa, Pąchy),
- Lewiczynek,
- Łęczno (Toczeń),
- Miedzichowo (Lubień),
- Piotry,
- Prądówka,
- Stary Folwark (Trzciel Odbudowa),
- Szklarka Trzecielska,
- Toczeń,
- Zachodzko.

Błaki (Blake) – wieś znajdująca się 7 km na północny-wschód od Miedzichowa. Położona jest u źródeł rzeki Suchej. Jest to dawna osada olenderska, która istniała już pod koniec XVIII w. Należała do dóbr lwóweckich, a jej właścicielem był Melchior Korzobok Łęcki.

Bolewice (Bolewitz, Bollwitz, Buchwerder) – duża wieś położona w połowie drogi między Miedzichowem i Lwówkiem, w odległości 9 km na północ od Nowego Tomysła. Dawna nazwa: „Bolelice”. Jest to największa osada w gminie Miedzichowo.

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1257 r. Wtedy to książę Przemysław I nadał wieś zakonowi cystersów z Paradyża. Na początku XV w. w drodze zamiany dostała się w ręce prywatne i weszła w skład

¹ Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2008-2011, <http://miedzichowo.pl/miejscowosci-w-gminie.html> (data dostępu 29.09.2021 r.)

dóbr lwóweckich. Należała wówczas do rodu Ostrorogów. W 1633 r. zmarł ostatni z rodu – Jerzy z Ostroroga Lwowski. Po nim Bolewice odziedziczył Jan z Brzeźna Opaleński, wojewoda poznański. Później właścicielami wsi byli Trąpczyńscy i Pawłowscy. W XIX w. należała do Antoniego Łąckiego.

W 1904 r. wybuchł tu wielki pożar, który strawił 74 domostwa, czyli aż 70% całej wsi. Osadę jednak odbudowano. W 1925 r. wieś liczyła 1500 mieszkańców i były tu już 2 piekarnie, 2 składy towarów kolonialnych, 2 oberże i kowalstwo. Stał tu też wiatrak – koźlak z 1802 r. (spłonął w 1984 r.). W 1944 r. w Bolewicach założono hitlerowski obóz pracy przymusowej. Miejscowość jest siedzibą nadleśnictwa. W 1935 r. wzniesiono tu kościół zaprojektowany przez Mariana Andrzejewskiego. Na obrzeżach wsi stoi zabytkowy krzyż przydrożny.

Bolewicko (Walddorf, Neu Bolewitz) – osada położona 8 km na wschód od Miedzichowa. Powstała jako wieś olenderska w XVIII w. Znajduje się tu wiele zabytkowych budynków drewnianych.

Grudna (Grudno, Hirschfelde) – wieś położona nad Czarną wodą, na północno-wschodnim krańcu gminy Miedzichowo. W XIX w. była w posiadaniu rodu Grudzińskich.

Jablonka Stara (Alt Jablonke, Grüntal) – wieś położona 5 km na północ od Trzciela, leży na północno-zachodnim krańcu gminy Miedzichowo u ujścia Strugi Pąchowskiej do rzeki Silna. W poprzednich stuleciach – jako leśniczówka – należała do zamku trzcielskiego. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1429 r. Wtedy to jej właścicielem był Maciej Trzcielski. Znajduje się tu kaplica NMP z okresu międzywojennego. Obok niej kapliczka i dzwonnica. W okolicach leśniczówki Królewiec widnieją ślady po umocnieniach ziemnych z okresu potopu szwedzkiego (miała tu bowiem miejsce bitwa wojsk polskich ze Szwedami).

Lewiczynek (Freidorf, Lewitz Hauland, Lewitzhauland) – wieś olenderska, przy dawnej linii kolejowej Międzychód-Zbąszyń. Położona wraz z osadą Pąchy w północnej części gminy.

Miedzichowo (Kupferhammer) – duża osada będąca siedzibą władz gminy. W przeszłości znana była z hutnictwa (stąd nazwa wsi). Niegdyś jej niemiecka nazwa brzmiała Kupferhammer. W XVII w. istniała tu kuźnica miedzi i żelaza zwana Kopernym Młynem. Młyny napędzane wodą budowano na Czarnej Strudze, a metale wytapiano z rudy darniowej. Do dziś zachowały się pozostałości dawnego stawu młyńskiego. Znajduje się tu poewangelicki kościół z 1907 r. pw. św. Stanisława. Wśród domów znajdują się budynki o konstrukcji szachulcowej pochodzące z XIX i XX w. Miedzichowo stanowi ważny ośrodek produkcji wiktliny.

Pąchy (Seefeld, Pungen) – niewielka wieś pochodzenia olęderskiego. Być może istniała już na początku XVI w. Jest położona 7 km na północ zachód od Miedzichowa. Dawniej należała do biskupów poznańskich, liczyła 40 domów i 331 mieszkańców (263 katolików i 68 protestantów). Obecnie stanowi ją kilka zabudowań rozproszonych na leśnej polanie, w południowej części wsi, pomiędzy Pąchowską Strugą a Jeziorem Pąchowskim. Punktem centralnym jest budynek dawnej szkoły.

Piotry (Petershag) – wioska położona jest na północnym skraju gminy Miedzichowo wśród lasów. Jednym z jej właścicieli był Haza z Radlic.

Prądówka (Ziegelscheune) – najdalej na południe położona wieś gminy Miedzichowo, ok. 5 km od Trzciela. Miejscowość pochodzenia olenderskiego.

Sępólno (Wiesental, Sempolno) – niegdyś był tu okręg wiejski, w skład którego – oprócz Sępólna – wchodziły Mitręga i Młyn na Sępólnie. Kilometr na wschód w lesie wznosi się pomnik upamiętniający śmierć ponad 100 Polaków rozstrzelanych tu w 1941 r. W 1944 r. ich zwłoki zostały ekshumowane i spalone. Prochy ofiar Niemcy rozrzućili po okolicznych polach, aby zatrzeć ślady zbrodni.

Silna Nowa (Starkendorf, Neu Schilln) – wieś licząca 45 mieszkańców. Leży na północnym zachodzie gminy. Powstała jako wieś olenderska, koło Silnej, nad jeziorami Chłop i Wędromierz. W XIX w. było tu 41 domów, które łącznie zamieszkiwało 301 osób.

Stary Folwark (Altvorwerk) – dawna nazwa: „Starofolwarskie Holendry” (po niemiecku zw. „Altvorwerk”). Wieś położona nad Czarną wodą, istniała już w 1793 r. Była własnością Maksymiliana Mielżyńskiego z Trzciana. Wraz z Hamrzyskiem i Nowym Młynem miejscowości te tworzyły okrąg wiejski liczący 23 domy i 181 mieszkańców. Znajdował się tu Urząd Stanu Cywilnego.

Węgielnia (Waldtal) – niewielka wieś pochodzenia olenderskiego, położona nad Czarną wodą. Niegdyś należała do Melchiora Korzboka Łęckiego.

Zachodzko (Hüttenhauand) – osada położona 2 km na północ od Miedzichowa.

Łęczno (Wiefenfeld, Lentschen) – wieś pochodzenia „olęderskiego” („olenderskiego”), położona 2 km na południe od Miedzichowa, niedaleko granicy gminy i województwa.

Toczeń (Waldhofen, Amtskassner) – niewielka wieś pochodzenia „olęderskiego” („olenderskiego”), położona na międzyleśnej enklawie, w długości 3 km na południowy-wschód od Miedzichowa.

Trzciel Odbudowa (Tirschtielgel Abbau) – rozproszona wieś pod Trzcielą, położona 3,5 km na południowy-zachód od Miedzichowa. Punkt centralny to przydrożna kapliczka.

Szklarka Trzcielska (Glashütte, Tiegelhütte) – niewielka wieś solecka, położona na śródleśnej polanie, z dala od dróg, 3 km na północny-zachód od Miedzichowa, przy dawnej linii kolejowej Międzychód-Zbąszyń. To osada „olęderska” („olenderska”), która wraz z Dubnowem tworzyła okręg wiejski liczący 28 domów i 181 mieszkańców (75 katolików i 106 protestantów). Punktem centralnym wsi jest budynek dawnej stacji kolejowej. Jest to najstarsza osada w zachodniej części Gminy, na szlaku Branderburskim, z przystankiem kolejowym (bez budynku), nazwa wsi od istniejącej tu huty szkła. Centrum wsi przy karczmie Schica w miejscu tym stoi nowy budynek.

Lubień (Deutschheide, Lubenhauand) – to niewielka wieś, leżąca 4 km na północny-wschód od Miedzichowa, pośród lasu, z dala od dróg. Ta osada pochodzenia olęderskiego, która powstała na miejscu bliżej nam nie znanego obiektu. Prawdopodobnie „olędry” rozłożyły się na terenie dawnej, wówczas już nie istniejącej wsi o nazwie Lubień. Dawniej tak bywało, że osady olęderskie dziedziczyły nazwy po istniejących poprzednio osiedlach. Nie wykluczone, że tym osiedlem był folwark. Punktem centralnym jest dawny folwark Helowskie Lubenhauand, bo taką nazwę osada ta nosiła pierwotnie, utworzono w 1734 r. przez osadników niemieckich. Najważniejszą kwestią, która wpłynęła na ich ówczesną decyzję o stworzeniu tu osady, była bliskość wody pitnej, łąk i pól nadających się pod uprawę zbóż i hodowlę zwierząt. Z tego też powodu większość gospodarstw, które przetrwały do dnia dzisiejszego znajduje się blisko źródeł wody (rzeki, strumienia, jeziora). Cała osada powstała w typie olenderskim, co uwidoczniło się tym, iż dom usytuowany był na ziemi, która stanowiła jeden indywidualny wąski, ale równocześnie długi pas przylegający do domu. W gospodarstwach, które pozostały jest to doskonale zauważalne. Według wyciągu z księgi z Kręgu Neutomischel (Nowego Tomyśla) wiadomo, że w 1871 r. naliczono w Luben (Lubieniu) 33 domy mieszkalne z 211 mieszkańcami, z których to 187 osób było wyznania ewangelickiego, natomiast reszta ludności katolickiego. W 1905 r. powstały nowe domostwa, a było ich 37 z 246 niemieckimi mieszkańcami. W 1921 r. miał miejsce pierwszy polski spis ludności, który wykazał iż istniało tutaj 38 domów z 232 mieszkańcami. Większość osób również była wyznania ewangelickiego, a kilka procent stanowiła ludność katolicka.

W całej osadzie według stanu na 1940 r. było 41 gospodarstw rolnych, z których do dnia dzisiejszego zachowało się jedynie kilka. Godne uwagi było domostwo Papiermuhle Jansha Adolfa nr 1, którego areał ziemi wynosił 100 ha. Znajdowało się ono w wysuniętej najbardziej na południe części Luben, leżącej nad Schwarzwasser – istniejącej do dziś rzeką Czarna Woda, 250 m. Podobno według starych opowieści już w 1790 r. produkowano tam papier. Również nad Czarną wodą znajdował się młyn, który długi czas był użytkowany. Niestety dzisiaj pozostały po nim jedynie ruiny i wspomnienie o jego istnieniu.

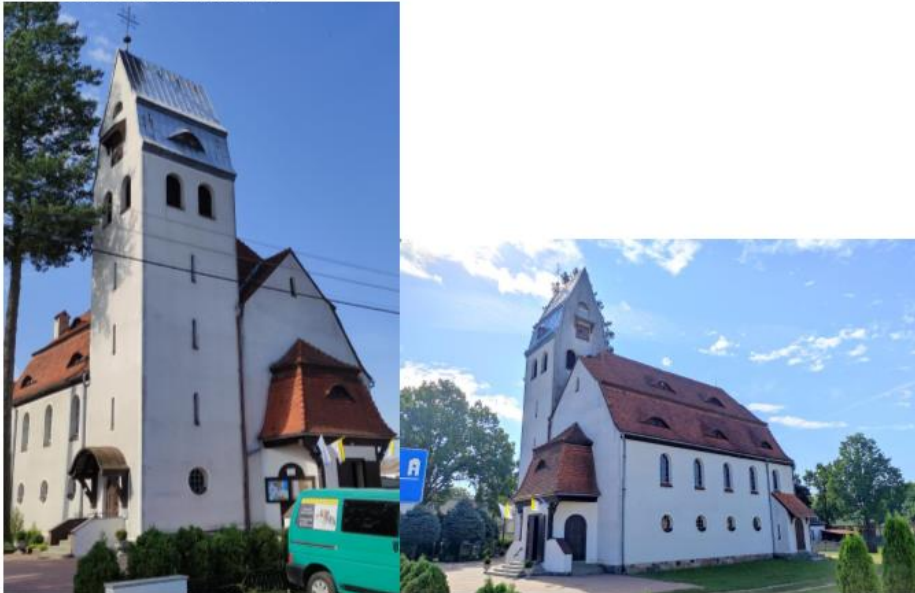
Zawada (Waldheim, Sawade) – nieduża wieś, leżąca 5 km na północny-wschód od Miedzichowa, na śródleśnej enklawie. W 1783 r. była w posiadaniu Maksymiliana Mielżyńskiego z Trzciana. Punktem centralnym jest stary cmentarz poniemiecki.

5.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Podstawowymi elementami materialnego dziedzictwa kulturowego są zabytkowe obiekty budownictwa i architektury, układy przestrzenne i krajobrazowe (urbanistyczne, zespoły pałacowe, dworskie, folwarczne i parkowe, cmentarze i inne). Ze względu na znaczne wartości historyczne i kulturowe ochronie konserwatorskiej podlegają obszary krajobrazu kulturowego o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym oraz zespoły urbanistyczne, obiekty architektury, kształtowane tereny zielone, zabytki ruchome oraz stanowiska archeologiczne.

Gmina Miedzichowo nie posiada wielu zabytków. Jest to związane głównie z brakiem stałego osadnictwa na tych terenach w okresie średniowiecznym i późniejszym. Wsie stawiane przez robotników leśnych budowane były często tylko na czas wyrębu lasu – potem je opuszczano. Osadnictwo olenderskie zostawiło jednak po sobie sporo ciekawych zabytkowych obiektów w postaci chat szachulcowych (m.in. we wsi Bolewicko). W tej części omówione najważniejsze zabytki z terenu gminy, które wpisane są do rejestru zabytków, charakterystyczne dla gminy budownictwo olenderskie, cmentarze oraz dawne młyny i kuźnice.

Kościół poewangelicki, ob. rzymsko-katolicki parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37²

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół poewangelicki, ob. rzymsko-katolicki parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37

Parafia rzymsko-katolicka w Miedzichowie powołana została na mocy dekretu ks. Augusta Kardynała Hlonda z dnia 25 sierpnia 1927 r., wchodzącego w życie z dniem 1 października 1927 r. Wcześniej kościół rzymsko-katolicki w Miedzichowie znajdował się w miejscu, gdzie obecnie stoi Urząd Gminy. Został on zburzony przez Niemców. Z dawnej świątyni, rozebranej w czasie wojny, udało się uratować ołtarz, który dziś usytuowany jest w nawie bocznej. Wewnątrz kościoła zwraca uwagę sklepienie kolebkowe.

Miedzichowska świątynia powstała pierwotnie jako kościół protestancki, ewangelicko-augsburski. pw. Świętego Stanisława biskupa i Męczennika wraz z przylegającą do niego od wsch. pastorówką powstały

² Karta biała, autor: Paweł Łęcki, 1991 r., źródło: Archiwum WUOZ w Poznaniu

w 1906 r. (data budowy w pñ. szczycie pastorówki). W 1945 r. przekształcona została na kościół katolicki, który przetrwał w niezmienionej formie.

Kościół wraz z plebanią usytuowane są w centralnej części wsi, przy głównej drodze. Kościół zwrócony jest prezbiterium na pñd.

Obiekt na podmurówce kamiennie-ceglanej, nieotynkowanej. Ściany murowane z cegły ceramicznej, pełnej, obustronnie otynkowane. Wieżba dachowa drewniana, nad korpusem płatwiowo-kleszczowa, nad dobudówkami i wieżą krokwiowa. Korpus nakryty wysokim dwuspadowym dachem mansardowy, z oknami powiekowymi w dolnych i górnych połaciach. Prezbiterium i kruchta pñn. kryte osobnymi, trójspadowymi dachami mansardowymi z oknami powiekowymi w dolnych, frontowych połaciach. Niska kruchta pñd.-zach. nakryta dachem pulpitowym. Dachy kryte ceramiczną dachówką karpiówką, podwójnie, w łuskę, daszek wieży podbity blachą ocynkowaną. Otwory okienne i drzwiowe z ceglany, półkolistymi nadprożami, koliste lub owalne, ujęte w opaskowe obramowania. Tylko pñn. drzwi w pñn. kruchcie prostokątne.

Wieża na rzucie kwadratu, wysoka, siedmiokondygnacyjna, dwie ostatnie kondygnacje pod wysokim mansardowym, dwuspadowym, dachem, na kalenicy którego kuty, żelazny krzyż.

Kościół założony na planie zbliżonym do prostokąta. Nawa główna prostokątna, przy niej, od wsch. węższa, niższa, krótsza nawa boczna, przedłużona ku pñn. o kwadratową wieżę, z kruchtą w przyziemiu. Nawa główna przedłużona ku pñd. o niewielkie, niższe, trójbocznie zamknięte prezbiterium, przy którym od wsch. zakrystia. Przy nawie głównej dwie kruchty. Bryła kościoła zwarta.

Wyposażenie: prospekt organowy eklektyczny, ołtarz boczny z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej namalowany przez jednego z więźniów obozu w Dachau, przywieziony przez pierwszego proboszcza parafii, księdza Stanisława Tischera, który przebywał w tym obozie. W nawie bocznej znajduje się również ołtarz pochodzący z dawnego kościoła katolickiego, rozebranego w czasie wojny przez Niemców. W ostatnim czasie część wystroju i wyposażenia wpisano do rejestru zabytków ruchomych, w tym zegar wieżowy – mechaniczny, firmy C.F. Rochlitz z Berlina z 1908 r., z dwiema tarczami zegarowymi.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Stan zachowania – dobry.

Pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła poewangelickiego ob. rzymsko-katolickiego parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37

Zdjęcia 3, 4. Pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła poewangelickiego ob. rzymsko-katolickiego parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37

Budynek usytuowany przy kościele, przylega do niego od wsch. Pastorówka nieprzebudowana, pełni do dziś funkcję plebani.

Ściany murowane z cegły ceramicznej pełnej. Wieżba dachowa drewniana, płatwiowo-kleszczowa. Pokrycie dachów: ceramiczna dachówka karpiówką, kładzona podwójnie w łuskę. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne, z prostymi ceglany nadprożami. Tylko okienka poddasza w szczytach ćwierćkoliste i półkolisty oraz małe okienko sieni w pñn. elewacji – owalne. Budynek na planie zbliżonym do prostokąta, z prostokątnym jednostronnym skrzydłem zachodnim – łącznikiem. Korpus podpiwniczony, piętrowy (piętro wtopione w mansardę) w poddaszem, nakryty dachem mansardowym, z masywnym szczytem w elewacji wsch. Łącznik

(część zachodnia) niepodpiwniczony, parterowy z poddaszem, nakryty dachem mansardowym z okami powiekowymi.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Stan zachowania – dobry.

Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla, Bolewice, ul. Świebodzińska 35

Zdjęcia nr 5, 6. Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla, Bolewice, ul. Świebodzińska 35

Pierwszy kościół parafialny wybudowany został w okresie międzywojennym, w latach 1933-1936 wg projektu Mariana Andrzejewskiego, późniejszego profesora Politechniki Poznańskiej. W czasie II wojny światowej początkowo odprawiano jeszcze msze św. w kościele, ale później życie w tutejszej świątyni zamarło, a kościół w Bolewicach został zamieniony na magazyn zbożowy, w którym złożono zboże z okolicznych terenów Lwówka i Nowego Tomyśla. Bolewice zostały wyzwolone 17 stycznia 1945 r. Od razu zaczęto wydawać zboże zgromadzone w świątyni. Zboże zakończono wydawać w kwietniu 1945 r. i od razu przystąpiono do urządzania świątyni. Przywrócono ambonę, którą po niewielkiej konserwacji zainstalowano w miejscu gdzie stoi do dnia dzisiejszego. Wróciły sztandary, wszystkie szaty i naczynia liturgiczne. Ołtarz, który nie był zniszczony, pozostał na swoim miejscu. Dzięki staraniom mieszkańców, kościół w Bolewicach otrzymał ławki z kościoła ewangelickiego w Miedzichowie, w zamian za zniszczone podczas wojny przez Niemców³.

Kościół usytuowany jest na skraju wsi, w płn. części wsi. Na płn. od kościoła znajduje się cmentarz, na płd. plebania (murowana, otynkowana, parterowa z wysokim poddaszem z 1933 r.).

Kościół na rzucie zbliżonym do kwadratu. Halowy, trzynawowy, z kwadratową nawą główną, przedłużoną ku wsch. o równym jej szerokością i wysokością prezbiterium oraz z dwoma analogicznymi nawami bocznymi, za którymi dwie przybudówki. Budynek wolnostojący, o zwartej, symetrycznej bryle.

Ściany budynku kościoła murowane z cegły ceramicznej, cokół nieotynkowany. Elewacje otynkowane, parami analogiczne, zwieńczone wydatnymi gzymsami podokapowymi, wydzielającymi górną kondygnację wieży w elewacji wsch.

Wieża dachowa drewniana. Dachy niskie, kryte papą – ponad korpusem czterospadowy, nad prezbiterium dwuspadowy, nad dobudówkami, czyli zakrystią i salką katechetyczną, dwuspadowe, pulpitarne. Wieża zwieńczona czterospadowym daszkiem namiotowym, podpitym blachą, zwieńczonym krzyżem. Okna prostokątne z ceglanymi, półkolistymi nadprożami ujęte w opaskowe obramowania.

Wyposażenie współczesne z końca lat 30. XX w., o cechach eklektycznych.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Stan zachowania – bardzo dobry.

³ <http://www.parafiabolewice.pl/>, data dostępu 29.09.2021 r.

Młynarzówka, ob. budynek mieszkalny, Miedzichowo, ul. Zbąszyńska 2⁴

Zdjęcie nr 7. Młynarzówka, ob. budynek mieszkalny, Miedzichowo, ul. Zbąszyńska 2

Budynek wzniesiony prawdopodobnie w poł. XIX w. Po 1945 r. dom wraz z obiektami przemysłowymi i gospodarczymi należał do Rejonowych Młynów Gospodarczych w Nowym Tomysłu, następnie własność gminna. Od 1984 r. własność prywatna. Pierwotnie w skład zagrody młyńskiej wchodziła jeszcze stodoła i kurnik.

Budynek usytuowany w pld.-wsch. części Miedzichowo, przy moście, na rzece Czarna Woda. Zagroda o nieregularnym kształcie, o opadającym terenie w kierunku pñ. Dom mieszkalny usytuowany jest w pld. części zagrody, zorientowany kalenicowo do drogi. W pñ. części zagrody znajduje się murowany młyn (ul. Zbąszyńska 1), z przyległymi niegdyś budynkami gospodarczymi.

Dawna młynarzówka to budynek parterowy, wzniesiony w technice ryglowej (szkieletowej), częściowo podpiwniczony, tynk zewnętrzny wtórny, nakrapiany. nakryty wysokim mansardowym dachem, pierwotnie kryty ceramiczną dachówką karpiówką, obecnie blachą. Wymieniona stolarka z zachowaniem skali otworów oraz dostawiono przybudówkę przy ścianie zachodniej.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Stan zachowania – dobry.

• BUDOWNICTWO OLĘDERSKIE⁵

Historia gminy ściśle wiąże się z dużymi obszarami leśnymi, dominującymi w regionie. Przez lata powstawały tu liczne wsie olęderskie. Celem było zagospodarowanie mało wartościowej ziemi oraz uregulowanie stosunków wodnych (Holendry). W XVIII w. wprost z Holandii przybywali tu uchodźcy i osadzali się na ziemiach polskich. Zmuszeni do opuszczenia Niderlandów ze względów bytowych i panującego tam ucisku Holendrzy (inaczej olędrzy) w Polsce trudnili się głównie karczowaniem lasów. Holendrzy w większych grupach zasiedlili część Jabłonki Nowej i Silną. W grupie tej byli cieśle. Tradycje utrzymali do II wojny.

Do dziś zachowała się charakterystyczna zabudowa wsi, usytuowanych często na śródleśnych łąkach. Wiele z tych miejscowości to luźno rozrzucone gospodarstwa znajdujące się często w znacznej odległości od siebie.

Na charakterystyczną zabudowę olęderską natrafimy we wsi Bolewicko. Ten typ architektury składa się najczęściej z trzech budynków: chałupy mieszkalnej, budynków gospodarczych, chlewa oraz stodoły, usytuowanych na planie prostokąta lub kwadratu. Na środku podwórza znajdowała się zazwyczaj studnia z żurawiem oraz rosły dorodne drzewa, najczęściej lipy, które były ekranem p.poż. dla budynków. Mimo, że

⁴ Karta biała, autor: mgr W. Witek, 1994 r., źródło: Archiwum WUOZ w Poznaniu

⁵ <http://miedzichowo.pl/co-warto-obejrzec-w-gminie-miedzichowo.html>, data dostępu: 29.09.2021 r.

podstawowym budulcem tych gospodarstw było drewno (zazwyczaj dąb, sosna lub modrzew) i glina, to do dnia dzisiejszego możemy podziwiać wiele takich domów, niektóre do dziś są nadal zamieszkałe.

Zdjęcie nr 8. Bolewico nr 18, dom mieszkalny

Zdjęcia nr 9, 10. Bolewico nr 18, obora i stodoła

Wnętrza tych domów są równie interesujące. Na ścianach działowych lub ścianie kominowej budowano bardzo charakterystyczną szafę wnątkową. Szafę dobiły dwuskrzydłowe, drewniane drzwi, zazwyczaj z szybkami u góry. Ciekawym elementem znajdującym się w tzw. dużej izbie był piec kaflowy, często ozdobione gzymsem, usytuowane w narożniku przy ścianie oddzielającej izbę od alkierza lub też stawiane w małej izbie na zasadzie wykorzystywania istniejącej ścianki. Belki stropowe ozdabiano podłużnymi żłobieniami oraz rozetą – znakiem mistrza ciesielskiego. W oknach umieszczano drewniane okiennice.

• CMENTARZE

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie Gminy Miedzichowo zachowały się cmentarze ewangelickie, które są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego gminy. Znajdują się one prawie w każdej miejscowości. Ich stan zachowania jest zły – zatraciły pierwotny układ, są zarośnięte, nagrobki są zdewastowane, w części usunięte, starodrzew zaniedbany. Trudno do nich trafić, gdyż nie są oznakowane. Na terenie gminy znajdują się także cmentarze katolickie – w Bolewicach, Jabłonce Starej i Miedzichowie, które są w dobrym stanie, są uporządkowane, oznakowane, ogrodzone. W Pąchach znajduje się także zadbane katolicki cmentarz, na którym zachowało się kilka zabytkowych nagrobków, obecnie nie ma już na nich pochówków.

Wszystkie zabytkowe cmentarze zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Gmina nie jest właścicielem żadnego cmentarza.

• MIEJSCA PAMIĘCI

Na terenie gminy znajdują się miejsca pamięci:

1. Pomnik upamiętniający zbrodnie jakie dokonali hitlerowcy w lasach otaczających miejscowość Łęczno. W dniu 25.I.1945 r. rozstrzelani oraz pochowani w tym miejscu zostali więźniowie likwidowanego obozu w Żabikowie. W roku 1948 ciała ekshumowano na cmentarz bohaterów w Poznaniu.
2. Miejsce upamiętniające Powstańców Powstania Wielkopolskiego walczących w bitwie o wyzwolenie Miedzichowa 11.02.1919 r. mieszczące się przy Szkole Podstawowej w Miedzichowie.
3. Miejsce upamiętniające Powstańców Powstania Wielkopolskiego z Bolewic i Grudnej w latach 1918-1919, mieszczące się przy Kościele Parafialnym w Bolewicach.
4. Miejsce upamiętniające tych, którzy w latach 1939-1945 wyruszyli z Bolewic i oddali życie za ojczyznę i spoczywają poza granicami polski. Tablica umieszczona przy Kościele Parafialnym w Bolewicach.
5. Pomnik w miejscu dawnego nazistowskiego niemieckiego obozu pracy w Bobrówce w latach 1940-1943.

• DAWNE MŁYNY i KUŹNICE⁶

Nazwa Miedzichowa związana jest z funkcjonującą dawniej kuźnicą żelaza i miedzi, która służyła do przetwarzania miejscowej rudy darniowej żelaza oraz importowanej rudy miedzianej. Kuźnica pochodziła prawdopodobnie z XVI w., wówczas w 1522 r. wzmiankuje się osadę Hamrzysko na wschód od Trzciela (dzisiejszy Stary Folwark). Można przypuszczać, że dzisiejsze Miedzichowo ma także rodowód z XVI w., choć sama nazwa nawiązująca do przetwarzania miedzi jest późniejsza.

Na terenie Gminy Miedzichowo zachowało się kilka budynków po dawnych młynach:

- w Miedzichowie przy ul. Zbąszyńskiej, z 1902 r., zachowany w bardzo dobrym stanie, obecnie pełni funkcję mieszkalną,
- w Lewiczynku z ok. 1930 r., który jest obecnie nieużytkowny i popada w ruinę,
- w Starym Folwarku, z pocz. XX w., jest bardzo dobrze zachowany i jest to obecnie budynek mieszkalny.

Natomiast w Bolewicach funkcjonował młyn wiatrowy – wiatrak typu koźlak z 1802 r., który został zniszczony w wyniku pożaru.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane przez wspólnotę za część własnego dziedzictwa. Jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem. Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

⁶ Gmina Miedzichowo, Ukryj się w przyrodzie!, Redakcja: Marcelli Tureczek, Projekt graficzny, skład, druk: Fabryka Reklamy Sandmedia, ISBN 978-83-961733-7-9

• KULTURA

Na terenie Gminy Miedzichowo placówką zajmującą się kulturą jest głównie Gminna Biblioteka Publiczna w Miedzichowie wraz z filią w Bolewicach. W czasie różnych imprez organizowanych przez bibliotekę popularyzuje się czytelnictwo umożliwia spotkania z twórcami, które pozwalają poznać ich twórczość i kulisy pracy a jednocześnie są atrakcją i rozrywką oraz doskonałą okazją do wspólnej zabawy. Biblioteka organizuje także „Spotkania z Poezją”, które corocznie są wydarzeniem kulturalnym mającym na celu popularyzację poezji polskiej i jej twórców.

Działalność kulturalną prowadzi zespół śpiewaczy, „Bolewiczanie”, który swoimi występami uatrakcyjni lokalne i ponad lokalne imprezy. W gminie aktywnie działa Kino za rogim w Bolewicach. Organizowane są festyny archeologiczne (wytopy rudy żelaza) w Miedzichowie na terenie Dymarek Miedzichowskich. Działa także Lapidarium – wystawa kamieni w Bolewicach, gdzie można zobaczyć różne rodzaje skał m.in.: magmowe, osadowe, metamorficzne. Przy każdej znajduje się opis dotyczący rodzaju, struktury, budowy, z jakiego pochodzi okresu i miejsca.

Na cele turystyczne planowane jest zaadaptowanie budynku nieczynnej stacji kolejowej w Lewiczynku, który został przejęty od PKP.

Gmina jest w trakcie przejmowania od PKP nieczynnej Stacji kolejowej w Prądówce, w której przewidziane jest utworzenie/powstanie muzeum kolejnictwa.

• TURYSTYKA

Obszar Gminy Miedzichowo posiada malownicze usytuowanie, charakteryzuje się typowo nizinnym krajobrazem, co sprzyja turystyce pieszej i rowerowej. Teren gminy poprzecinany jest siatką różnorodnych szlaków turystycznych.

Szlaki przebiegające przez Gminę Miedzichowo:

1. Szlaki turystyczne piesze:

- Szlak czerwony (57,5 km),
- Szlak niebieski (56 km);

2. Szlaki turystyczne – pieszo-rowerowe, rowerowe:

- Szlak żółty (19 km): PKP Zbąszyń – Nowy Dwór – Łomnica – Łęczno – Miedzichowo;
- Szlak czerwony (31,7 km): Lwówek – Posadowo – Zgierzynka – Konin – Linie – Zębowo Komorowie – Grudna – Węgielnia – dojazd do szlaku niebieskiego Nowy Tomyśl – Lewice;
- Szlak Powstańców Wielkopolskich – Szlak żółty Zbąszyń – Miedzichowo długości ok. 19 km;
- Szlak Pszczewskiego Parku Krajobrazowego – Szlak zielony Miedzichowo – Jabłonka Stara długości ok. 12,8 km;
- „Północ-Południe” – od Łowynia do Miedzichowa, na terenie gminy szlak ma ok. 25 km;
- Przez autostradę” – szlak rowerowy czarny z Miedzichowa do Leśniczówki Glinki;
- „Zielona Dwójka” – szlak czerwony przed Miedzichowem ze szlakiem czerwonym i niebieskim w pobliżu Leśniczówki Węgielnia;
- Szlak pieszo-rowerowy czarny „Miedzichowski Paryż-Dakar” – Borowy Młyn – Chmielinko, łączący gminy Pszczew i Lwówek. Na terenie gminy szlak ma ok. 22 km;
- Szlak pieszo-rowerowy czarny „Szlakiem Dylizansów” – położony w północnej części gminy, tu o długości ok. 5,5 km, jako fragment dawnej drogi pocztowej i część dłuższego szlaku;
- Szlak pieszo-rowerowy niebieski „Boczkiem, Boczkiem” – Silna – Trzciel. Szlak na terenie gminy Miedzichowo, łączący miejscowość Silna w gminie Pszczew z Trzciem. Długość całego szlaku to ok. 10 km, droga ma charakter szutrowy i asfaltowy;
- Szlak pieszo-rowerowy czarny „Wzdłuż Obry”, to droga łącząca Pszczew i Trzciel i dalej Prądówkę, dostarczająca możliwości zwiedzania walorów przyrodniczych jezior obrzańskich i samej rzeki Obry. Na terenie gminy Miedzichowo szlak liczy ok. 6 km, przebiegając w okolicach wsi Silna Nowa;
- Szlak pieszo-rowerowy czerwony „Zachód-Wschód” – Trzciel – Węgielnia o długości ok. 18 km;

- Szlak pieszo-rowerowy niebieski „Szlak Sosny Bolewickiej” – Nowy Tomyśl – Lewice. Na terenie gminy szlak ma ok. 34 km;
  - Szlak pieszo-rowerowy zielony „Zielona Jedynka” łączący szlak rowerowy niebieski pod Bolewickiem z tym samym szlakiem niebieskim, ale na wysokości ścieżki dydaktycznej „Bolewickie Bory”. Szlak komunikuje Bolewice z resztą dróg w gminie Miedzichowo i ukazuje wilgotne lasy na zachód od Bolewic. Długość 10 km;
  - Szlak pieszo-rowerowy czerwony „Przez Lewiczynkę” łączy szlak niebieski „Szlak Sosny Bolewickiej” ze szlakiem żółtym „Północ-Południe”, przebiega równocześnie przez wieś Lewiczynkę.
  - Szlak pieszo-rowerowy czerwony „Na Tenis” z Bolewic do Bolewicka jest najprostszą drogą rowerową do istniejącego ośrodka tenisowego i tworzy pętlę południową wokół Bolewic. Długość 4 km.
3. Szlak kajakowy – szlak kajakowy rzeki Obry przebiega przez Siedlec, Zbąszyń, Miedzichowo, Trzciel. W Gminie Miedzichowo szlak przebiega prawym brzegiem jeziora Lutol (jezioro nie należy do gminy stanowi jej granicę), przy ujściu rzeki Obry z jeziora na prawym brzegu znajduje się pole namiotowe „Prądówka”.
  4. Ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna „BOLEWICKIE BORY” – ścieżka położona jest w Leśnictwie Smolarnia. Długość ścieżki 1,7 km. Na ścieżce jest 8 przystanków edukacyjnych, obrazujących ciekawostki przyrodnicze, zagadnienia z nasiennictwa, szkółkarstwa, z ochrony lasu, ochrony poż., łowiectwa, tablice przybliżają wiadomości na temat pracy leśnika itp.
  5. Trasa turystyczna „MOKRZYŻNY” w Bolewicach – leśna ścieżka rekreacyjna o długości ok. 3,5 km wyposażona w urządzenia do ćwiczeń na wolnym powietrzu.

Gmina Miedzichowo jest od wielu lat znanym producentem wikliny oraz jej wyrobów. Dlatego w gminie został utworzony Szlak Wikliny. Dzięki Szlakowi Wikliny można poznać dziedzictwo i żywe tradycje wikliniarstwa jako uprawy, przetwórstwa i wytwórstwa wyrobów z wikliny. Można na nowo odkryć atrakcje turystyczne i kulturowe jakie skrywa w sobie kolebka polskiej wikliny, a także zobaczyć niekończące się lasy Miedzichowskiego Parku Krajobrazowego i obszary Natura 2000. Szlak Wikliny to ponad 100 km trasa rowerowa, edukacyjno-turystyczna zawierająca 17 ciekawych punktów na szlaku oraz 27 punkty warty zobaczenia w Gminie Miedzichowo oraz Gminie Nowy Tomyśl zlokalizowanymi w pobliżu trasy głównej Szlaku. Wyznaczona została w pełni oznakowana trasa pieszo-rowerowa MTB, z częściowo utwardzonymi drogami. Stworzono tabliczki informacyjne oraz wydano mapki dostępne w Urzędzie Gminy Miedzichowo. Szlak Wikliny to projekt Gminy Miedzichowo zrealizowany przy współpracy Starostwa Powiatowego w Nowym Tomyślu, Gminy Nowy Tomyśl, Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie i Muzeum Wikliniarstwa i Chmielarstwa w Nowym Tomyślu, współfinansowany ze środków finansowych Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Projekt ma charakter otwarty, każdy rzemieślnik, restaurator, agroturysta czy przedsiębiorca może dołączyć i stać się częścią Szlaku Wikliny.

W nawiązaniu do tradycji hutniczych Miedzichowa i okolic dnia 14 września 2019 r. został otwarty Skansen „Dymarki Miedzichowskie na Szlaku Wikliny”. Przeprowadzono wytop żelaza z rudy metodą dymarską. Wykorzystano w tym celu znaną w starożytności na ziemiach polskich konstrukcję pieca dymarskiego typu kotlinkowego.

Atrakcją turystyczną jest także Wieża Marii, która zlokalizowana jest na terenie Nadleśnictwa Bolewice, w Leśnictwie Leśny Folwarki. Wieża umiejscowiona jest na punkcie wysokościowym, zwanym „Czarcią Górą”. Wokół biega ścieżki edukacyjne. Wieża powstała w 1888 r. i od początku swego istnienia pełniła funkcję punktu obserwacyjnego. Usytuowana jest w najwyższym punkcie wysokościowym w okolicy na wysokości 109 m n.p.m. Wieża pełniła funkcje dostrzegalni przeciwpożarowej aż do 1982 r. W 2004/2005 r. odbudowano wieżę praktycznie od nowa. Nadleśnictwo Bolewice za odtworzenie wieży otrzymało główną nagrodę w ogólnopolskim konkursie „Modernizacja Roku 2005” w kategorii „obiekty przemysłowo-inżynierskie”. Obecnie obiekt spełnia funkcje przeciwpożarowe, jako dostrzegalnia oraz punkt widokowy nadleśnictwa. Od 2006 r. pełni również funkcję edukacyjną. Turyści mogą wchodzić na wieżę głównie latem.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Miedzichowo funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Miedzichowo znajduje się 6 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1), w tym 1 stanowisko archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Miedzichowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Bolewice	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. Chrystusa Króla, 1936 r.	380 z 27.02.1992 r.
2	Miedzichowo	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. św. Stanisława, 1907 r.	385 z 23.03.1992 r.
3	Miedzichowo	pastorówka, ob. plebania, 1907 r.	386 z 23.03.1992 r.
4	Miedzichowo	dom (d. nr 40), szach., XVIII/XIX w. (obiekt nie istnieje)	934/A z 25.02.1970 r.
5	Miedzichowo	młynarzówka, ul. Zbąszyńska 2, szach., poł. XIX w.	339 z 31.12.1990 r.
6	Jabłonka Stara	stanowisko archeologiczne – AZP 52-17, stanowisko 1/15, grodzisko łużyckie	109/Wlkp/C z 30.05.1980 r.

W 2003 r. z rejestru zabytków został skreślony wiatrak koźlak z 1802 r., zniszczony podczas pożaru w 1984 r., który znajdował się we wsi Bolewice.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujące historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Do rejestru zabytków ruchomych województwa wielkopolskiego z terenu Gminy Miedzichowo wpisano wystrój i wyposażenie kościoła poewangelickiego, ob. rzymsko-katolickiego parafialnego pw. św. Stanisława Bpa i Męczennika w Miedzichowie – 9 pozycji, pod nr 589/Wlkp/B z dnia 18.07.2022 r. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono zasady w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: jedynie dla stanowisk archeologicznych. W strefie ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego, inwestycje związane z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu wymagające prac ziemnych należy prowadzić zgodnie

z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków. Powierzchnia terenów Gminy Miedzichowo, dla których opracowano plany miejscowe zagospodarowania przestrzennego stanowi niewiele ponad 0,6% powierzchni gminy, tj. 129,37 ha.

W Gminie Miedzichowo uchwalono następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

1. Uchwała Nr XIV/110/2000 z dnia 2000-12-28 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów aktywizacji gospodarczej w Bolewicach wraz ze zmianą w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo.
2. Uchwała Nr XVI/125/2001 z dnia 2001-04-26 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo, w części dotyczącej wsi Bolewice (zmiana funkcji terenu z rolniczej przestrzeni produkcyjnej na obszar eksploatacji złóż kruszywa naturalnego – działki ewidencyjne nr 733, 734/2, 734/3).
3. Uchwała Nr VII/50/2007 z dnia 2007-09-27 w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo – wieś Jabłonka Stara.
4. Uchwała Nr VII/51/2007 z dnia 2007-09-27 w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo – wieś Pąchy.
5. Uchwała Nr VII/52/2007 z dnia 2007-09-27 w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo – wieś Silna Nowa.
6. Uchwała Nr VII/53/2007 z dnia 2007-09-27 w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo wieś Szklarka Trzcielska.
7. Uchwała Nr XIII/105/2008 z dnia 2008-09-24 w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w rejonie ulicy Szparagowej w Miedzichowie.
8. Uchwała Nr XXIII/176/2009 z dnia 2009-11-04 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedzichowo – fragment miejscowości Bolewisko.
9. Uchwała Nr X/56/2011 z dnia 2011-09-29 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr geod. 1571/ 11 i 1572, obręb Bolewice, Gminy Miedzichowo.
10. Uchwała Nr XIII/76/2011 z dnia 2011-12-19 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie przebiegu sieci gazowych w Gminie Miedzichowo.
11. Uchwała Nr XX/114/2012 z dnia 2012-09-27 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr geod. 1559/2 obręb Bolewice, Gmina Miedzichowo.
12. Uchwała Nr XX/113/2012 z dnia 2012-09-27 w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr geod. 1571/6 i 1571/7, obręb Bolewice, Gmina Miedzichowo.
13. Uchwała Nr XXI/126/2012 z dnia 2012-10-25 w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr geod. 1473/9 obręb Bolewice, Gmina Miedzichowo.
14. Uchwała Nr XXII/197/2017 z dnia 2017-08-30 w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr geod. 1339/1 i 1339/2, obręb Bolewice, Gmina Miedzichowo.

Dodatkowo uchwalony został miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Silna Nowa, gm. Miedzichowo, który został zaskarżony (Uchwała nr XIII/110/2020 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27 maja 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Silna Nowa, gm. Miedzichowo).

W trakcie prowadzone są prace planistyczne związane z:

- Uchwalaniem MPZP dla dz. nr geod. 130/2, obręb Prądówka, gm. Miedzichowo (Uchwała nr XII/113/2020 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.05.2020 r.);
- Zmianą MPZP dla dz. nr geod. 120/5 oraz 117/2, obręb Bolewisko, gm. Miedzichowo (Uchwała Rady Gminy Miedzichowo XIV/127/2020 z dnia 01 lipca 2020 r.);
- Uchwaleniem MPZP dla części wsi Jabłonka Stara (Uchwała Rady Gminy Miedzichowo XV/138/2020 z dnia 23 września 2020 r.);

- Zmianą MPZP dla działek o nr geod. 1339/10, 1339/12 i 1339/24, obręb Bolewice, gm. Miedzichowo (Uchwała Rady Gminy Miedzichowo nr XVIII/160/2020 z dnia 18 grudnia 2020 r.);
- Uchwaleniem MPZP dla dz. nr geod. 1548/1, 1549/1, 1550/1, 1548/2, 1549/2, 1550/2, obręb Bolewice, gm. Miedzichowo.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków została utworzona w 2012 r. Przy opracowaniu GPOnZ została wykonana aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (GEZ), która została przyjęta Zarządzeniem nr 26/2022/O Wójta Gminy Miedzichowo z dnia 27.05.2022 r. Stan zachowania obiektów jest średni. Ponad 30% obiektów zostało wykreślonych z ewidencji, ze względu na znaczną degradację. Najliczniejszą grupę ujętą w gminnej ewidencji zabytków stanowi zabudowa mieszkalna. Poza tym zostały ujęte obiekty użyteczności publicznej (szkoły, budynki administracji publicznej, leśniczówki i gajówki, karczmy i zajazdy), obiekty przemysłowe i gospodarcze (dworce kolejowe z zespołami bud., spichrze, magazyny, stodoły, młyny, kuźnie), zespoły folwarczne, budownictwo wiejskie (stodoły, obory, chlewnie, stajnie i inne).

GEZ opracowano zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r., zmienionym Rozporządzeniem z 10 września 2019 r. z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ zawierają Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

5.6.1. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Stanowiska archeologiczne są bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach Gminy Miedzichowo. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych nie uda się zidentyfikować nowych śladów osadniczych.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Stanowiska z terenu Gminy Miedzichowo zewidencjonowano w ramach AZP: 51-19, 52-17, 52-18, 52-19, 52-20, 53-19, 53-20. Efektem dotychczasowych badań przeprowadzonych było odkrycie 210 stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu. Są to przede relikt i ślady osadnictwa z epoki kamienia oraz średniowiecza. Wśród stanowisk znajdują się także 2 grodziska i 2 cmentarzyska. Największa koncentracja stanowisk występuję w miejscowościach Bolewice – 49, Grudna – 35, Bolewico – 27.

Poniżej, w Tabeli nr 2, przedstawiono liczbę stanowisk archeologicznych z wyróżnieniem na poszczególne funkcje.

Tabela 2. Liczba stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytku z terenu Gminy Miedzichowo

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	ILOŚĆ	W TYM WPISANE DO REJESTRU
ślady osadnictwa	216	-
punkty osadnicze	68	-
osady	79	-
cmentarzyska	2	-
grodziska	2	1
suma	367	1

Źródło: www.zabytek.pl

Tylko jedno stanowisko – grodzisko położone w Jabłonce Starej, w lesie, zostało wpisane do rejestru zabytków (nr rejestru zabytków 109/Wlkp/C z dnia 30 maja 1980 r.). Jest to grodzisko łużyckie z okresu halszackiego (V-III w. p.n.e.), ponownie zasiedlone w okresie wczesnego średniowiecza (IX-XII w. n.e.). Usytuowane jest w południowo-wschodnim ciągu trzech grodzisk jako ostatnie. Stanowisko zajmuje obszar o powierzchni około 4 ha, zalesione starym drzewostanem. Wyróżnia się czytelnym obwarowaniem ziemnym oraz obszernym majdanem. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

Szczególnie interesujące ze względu na usytuowanie i zachowany materiał są również grodziska średniowieczne w Jabłonce Starej (wpisane do rejestru zabytków) oraz Sępolnie, osada kultury łużyckiej w Zachodzku i Jabłonce Starej oraz osady kultury wielbarskiej z okresu wpływu rzymskich w Miedzichowie i Zachodzku. Ze względu na ich wartość poznawczą problematyki osadnictwa pradziejowego proponowane są do wpisania do rejestru zabytków. Konieczne jest jednak przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji oraz wykonanie badań weryfikacyjno-sondażowych na tych obiektach.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom z powodu intensyfikacji działalności przemysłowej i rolniczej. Największym zagrożeniem są inwestycje przemysłowe i budowlane, przebudowy założeń pałacowych i parkowych, gdyż prowadzą często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. Zagrożeniem mogą być także nielegalne eksploracje dokonywane przez poszukiwaczy, niszczące przede wszystkim cmentarzyska oraz pozostałości po I czy II wojnie światowej.

W najbliższych latach w gminie planowane są inwestycje, które wiązą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych. Do działań takich należy wykonanie:

- wodociągu – planowany na miejscowość Szklarka Trzcielska,
- kanalizacji: Bolewico, Miedzichowo, Bolewice,
- budowy dróg: Łęczno – Toczeń, Stary fFlwark i Szklarka Trzcielska.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Miedzichowo.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY MIEDZICHOWO	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • opracowana gminna ewidencja zabytków; • zachowane w znacznym stopniu układy ruralistyczne wsi; • unikatowe stanowiska archeologiczne (w tym grodziska); • uchwała w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Uchwała nr XIII/110/2008 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 24 września 2008 r.); • aktywnie działające jednostki zajmujące się krzewieniem kultury – Gminna Biblioteka Publiczna oraz świetlice wiejskie; • ciekawa atrakcja turystyczna – Skansen „Dymarki Miedzichowskie na Szlaku Wikliny”; • oznakowane szlaki turystyczne, w tym piesze, trasy rowerowe, w tym bardzo charakterystyczny – szlak wiklinowy; • położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki. 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zachowania obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków; • niewielkie oznakowanie obiektów zabytkowych; • częściowa wizualizacja obszaru (mała ilość tablic informacyjnych); • niezbyt dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz niewielka liczba miejsc noclegowych; • przeciętna jakość usług turystycznych dostępności do bazy gastronomicznej i noclegowej w gminie; • niewystarczająca aktywność działających świetlic wiejskich; • brak ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • rozwój ruchu turystycznego z wykorzystaniem systemu NEFAR; • zwiększający się napływ turystów; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Miedzichowo. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Priorytety i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono cele operacyjne, kierunki działań wraz z zadaniami, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2008-2011. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4 i 5.

Tabela nr 4. Zadania w ramach wyznaczonego Celu I

Cel I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Miedzichowo.		
KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków.	W przypadku przyjmowania zmian lub uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego	Czy były uchwalone nowe mpzp, czy i jakie zawarto zapisy, dla jakich obiektów
Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych.	Realizacja zadań własnych Gminy Miedzichowo w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością lub współwłasnością. Gmina posiada dwa budynki po nieczynnych już stacjach kolejowych w Lewiczynku i Prądówce – planowane są remonty tych obiektów.	Jakie obiekty wyznaczono do remontu, co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Uaktualnienie uchwały w sprawie przyznawania dotacji na prace restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków o obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	Czy uaktualniono uchwałę
	Uporządkowanie, zagospodarowanie i oznakowanie starych, zabytkowych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy.	Czy teren cmentarzy uporządkowano, czy oznakowano, ile obiektów, wartość poniesionych środków, z kim współpracowano
	Inwestycje planowane w najbliższych latach w gminie, które wiążą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych: – wodociąg – planowany na miejscowość Szklarka Trzcielska, – kanalizacja : Bolewicko, Miedzichowo,	Gdzie i jakie prace wykonano, czy prace stanowiły zagrożenie dla stanowisk archeologicznych, jeśli tak, to dla jakich

	Bolevice, – budowa dróg: Łęczno – Toczec, Stary folwark i Szklarka Trzcielska.	
	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.	W jakiej formie informowano, gdzie, z kim współpracowano
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego.	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 3 ustawy prawo budowlane). Działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie mogą wpłynąć na utratę wartości artystycznych i historycznych zabytku.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan i wykonywano aktualizację
	Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.	W jakiej formie monitorowano, czy z kimś współpracowano, ilość złożonych wniosków, wartość pozyskanych funduszy

Tabela nr 5. Priorytety i działania w ramach wyznaczonego Celu II

Cel II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Miedzichowo.		
KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu.	Organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych z dziedzictwem kulturowym w tle przy ścisłej współpracy np. z, a także kołami gospodyń wiejskich i zespołami artystycznymi działającymi na terenie gminy.	Jakie działania realizowano, gdzie, w jakiej formie, czego dotyczyły, z kim współpracowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Kultywowanie elementów lokalnej tradycji (Dymarki Miedzichowskie, Szlak Wikliny) wśród mieszkańców gminy, m.in. poprzez wprowadzenie elementów lokalnego folkloru do edukacji szkolnej.	
Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym regionu i zabytkach gminy.	Udostępnianie na stronach internetowych Urzędu Gminy informacji o zabytkach.	Jakie informacje udostępniono, dla ilu obiektów, ilość odsłon
	Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów gminy.	Z kim współpracowano, czy i gdzie zamieszczono informacje, na jaki temat
	Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków i unikatowej, charakterystycznej dla regionu zabudowany olenderskiej, w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów.	
	Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie Urzędu Gminy i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (biblioteka publiczna).	Czy opracowano mapę, w jakiej formie, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
Oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Systemie Informacji Przestrzennej (SIP).	Czy oznakowano obiekty	
Popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu.	Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu i historii regionu.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Ustawienie tablic informacyjnych przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków.	Czy ustawiono, ile, wartość poniesionych środków
	Wprowadzenie najcenniejszych obiektów gminy w sieć szlaków, np. wytyczenie ścieżki	Jakie obiekty wprowadzono, w jakiej formie, gdzie, z kim

	dydaktycznej „Zabytki Naszej Gminy”.	współpracowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy.	Jakie imprezy zorganizowano, gdzie, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Miedzichowo),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Miedzichowo dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Miedzichowo,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – przyznawane są zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 roku w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki finansowe na dany rok pozostające w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli lub posiadaczy zabytków, wg wzorów zamieszczonych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Na stronie znajduje się także regulamin wewnętrzny przyznawania dotacji.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego – zasady udzielania dotacji przez Województwo szczegółowo określa Uchwała nr XXIX/409/08 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 1 grudnia 2008 r. Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Podstawą udzielenia dotacji jest prawidłowo złożony wniosek wraz z kompletem załączników.

Dotacje Starostwa Powiatowego Nowotomyskiego – reguluje uchwała nr XX11/222/2020 Rady Powiatu Nowotomyskiego z dnia 28 października 2020 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Dotacja dotyczy prac przy zabytkach nieruchomych, w tym archeologicznych oraz ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się w granicach administracyjnych powiatu nowotomyskiego, do których Powiat nie posiada tytułu prawnego wynikającego z prawa własności, użytkowania wieczystego lub trwałego zarządu.

Wnioski o udzielenie dotacji należy składać od dnia 16 listopada każdego roku poprzedzającego rok udzielenia dotacji do dnia 31 stycznia roku udzielenia dotacji. O dacie złożenia wniosku decyduje data wpływu do Starostwa Powiatowego w Nowym Tomyślu. Wniosek złożyć można osobiście w Kancelarii Ogólnej Budynek „B” parter Starostwa Powiatowego w Nowym Tomyślu lub przesłać pocztą na adres: Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu ul. Poznańska 33, 64-300 Nowy Tomyśl. Decyzje o przyznaniu dotacji oraz jej wysokości, podejmuje Rada Powiatu Nowotomyskiego, w formie uchwały.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje Gminy Miedzichowo – są przyznawane zgodnie z uchwałą nr XIII/110/2008 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 24 września 2008 r. Wnioski o dotacje kierowane są do Wójta Gminy Miedzichowo, które należy składać do dnia 31 października roku kalendarzowego poprzedzającego rok udzielenia dotacji.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedz – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomości. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• **Kreatywna Europa 2021-2027**

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program jest wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Miedzichowo.
11. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.
12. Anders Paweł, „Przewodnik po powiecie nowotomyskim”, Nowy Tomyśl, 2001 r.
13. Rada Parafialna Bolewice, „50 lat parafii Chrystusa Króla w Bolewicach”, Bolewice 1996 r.
14. „Gmina Miedzichowo na szlakach dziejów”, red. nauk. Marceli Tureczek, Miedzichowo-Zielona Góra 2018, 172 s.
15. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo na lata 2008-2011.
16. <http://miedzichowo.pl>.
17. <http://www.parafiabolewice.pl>.
18. www.nid.pl.
19. www.nimoz.pl.
20. www.stat.gov.pl/gus.
21. www.isap.sejm.gov.pl.

11. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Miedzichowo.
2. Tabela 2. Liczba stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytku z terenu Gminy Miedzichowo.
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT.
4. Tabela nr 4. Priorytety i działania w ramach wyznaczonego Celu I.
5. Tabela nr 5. Priorytety i działania w ramach wyznaczonego Celu II.
6. Zdjęcia nr 1, 2. Kościół poewangelicki, ob. rzymsko-katolicki parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37.
7. Zdjęcia 3, 4. Pastorówka, ob. plebania w zespole poewangelickiego, ob. rzymsko-katolickiego parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Miedzichowo ul. Poznańska 37.
8. Zdjęcia nr 5, 6. Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Chrystusa Króla, Bolewice, ul. Świebodzińska 35.
9. Zdjęcie nr 7. Młynarzówka, ob. budynek mieszkalny, Miedzichowo, ul. Zbąszyńska 2.
10. Zdjęcie nr 8. Bolewicka nr 18, dom mieszkalny.
11. Zdjęcia nr 9, 10. Bolewicko nr 18, obora i stodoła.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miedzichowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	FUNKCJA ZABYTKU	DZIAŁKA	OBREB	UWAGI
1	Błaki	nr 2	dom w zagrodzie			
2	Błaki	nr 2	obora w zagrodzie			
3	Błaki	nr 2	wozownia w zagrodzie			
4	Błaki	nr 3	dom			
5	Błaki	nr 7	dom w zagrodzie			
6	Błaki	nr 10	dom w zagrodzie			
7	Błaki	nr 10	stodoła w zagrodzie			
8	Błaki	nr 11	dom w zagrodzie			
9	Błaki	nr 11	obora w zagrodzie			
10	Błaki		cmentarz ewangelicki	17	Błaki	
11	Bolewice	ul. Leśna 2	dom			
12	Bolewice	ul. Nowa 24-25	dom			
13	Bolewice	ul. Parkowa 1	dom pracowników w zespole folwarcznym			
14	Bolewice	ul. Parkowa 2-3	dom pracowników w zespole folwarcznym			
15	Bolewice	ul. Parkowa 15	zespół folwarczny			
16	Bolewice	ul. Parkowa 15	obora w zespole folwarcznym, ob. budynek biurowy			
17	Bolewice	ul. Parkowa 16-17	stajnia w zespole folwarcznym, ob. dom			
18	Bolewice	ul. Szkolna 75-75B	szkoła			
19	Bolewice	ul. Szkolna 81	dom			
20	Bolewice	ul. Świebodzińska 5	dom			
21	Bolewice	ul. Świebodzińska 18	obora			
22	Bolewice	ul. Świebodzińska 19	dom			
23	Bolewice	ul. Świebodzińska 35	kościół pw. Chrystusa Króla w zespole			rej. zab. nr 380/92 z dnia 27.02.1992 r.
24	Bolewice	ul. Świebodzińska 35	plebania w zespole kościoła			
25	Bolewice	ul. Świebodzińska 35	cmentarz katolicki	1332, 1335	Bolewice	
26	Bolewicko	nr 1	dom			
27	Bolewicko	nr 2	obora w zagrodzie			
28	Bolewicko	nr 2	stodoła w zagrodzie			
29	Bolewicko	nr 3	dom w zagrodzie			
30	Bolewicko	nr 4	dom w zagrodzie			
31	Bolewicko	nr 4	stodoła w zagrodzie			
32	Bolewicko	nr 6	dom w zagrodzie			
33	Bolewicko	nr 7	dom			
34	Bolewicko	nr 8	stodoła w zagrodzie			
35	Bolewicko	nr 8	piec chlebowy w zagrodzie			
36	Bolewicko	nr 10	dom w zagrodzie			
37	Bolewicko	nr 10	obora w zagrodzie			

38	Bolewicko	nr 12	dom w zagrodzie			
39	Bolewicko	nr 12	stodoła w zagrodzie			
40	Bolewicko	nr 13	dom			
41	Bolewicko	nr 15	dom w zagrodzie			
42	Bolewicko	nr 15	stodoła w zagrodzie			
43	Bolewicko	nr 17	dom			
44	Bolewicko	nr 18	dom w zagrodzie			
45	Bolewicko	nr 18	stodoła I w zagrodzie			
46	Bolewicko	nr 18	obora w zagrodzie			
47	Bolewicko		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 8267/3	Bolewicko	
48	Bolewicko		cmentarz ewangelicki, ob. miejsce poementarne	część dz. nr 214	Bolewicko	
49	Grudna	nr 7	dom			
50	Grudna	nr 9	dom			
51	Grudna	nr 15	dom w zagrodzie			
52	Grudna	nr 15	obora w zagrodzie			
53	Grudna	nr 21	szkoła			
54	Grudna	nr 45	stodoła w zagrodzie			
55	Grudna	nr 49	dom			
56	Grudna		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 132/3	Grudna	
57	Jabłonka Stara	nr 7	dom			d. Stara Jabłonka
58	Jabłonka Stara	nr 9	dom w zagrodzie			d. Stara Jabłonka
59	Jabłonka Stara	nr 11	dom			d. Stara Jabłonka
60	Jabłonka Stara	nr 13	dom			d. Stara Jabłonka
61	Jabłonka Stara	nr 15	dom w zagrodzie			d. Stara Jabłonka
62	Jabłonka Stara	nr 15	stodoła w zagrodzie			d. Stara Jabłonka
63	Jabłonka Stara	nr 18	dom w zagrodzie			d. Stara Jabłonka
64	Jabłonka Stara	nr 23	dom			d. Stara Jabłonka
65	Jabłonka Stara	nr 24-24B	szkoła, ob. dom			d. Stara Jabłonka
66	Jabłonka Stara	nr 39	dom			d. Stara Jabłonka
67	Jabłonka Stara	nr 41	dom			d. Stara Jabłonka
68	Jabłonka Stara		cmentarz ewangelicki, ob. katolicki	część dz. nr 197	Jabłonka Stara	
69	Jabłonka Stara		cmentarz ewangelicki	181	Jabłonka Stara	
70	Leśny Folwark	nr 1	zespół folwarczny			
71	Leśny Folwark	nr 1	obora w zespole folwarcznym			
72	Leśny Folwark	nr 1	dom			
73	Leśny Folwark	nr 1	park			
74	Lewiczynek	nr 2	zespół stacji kolejowej			

75	Lewczynek	nr 2	stacja w zespole			
76	Lewczynek	nr 2	szalek w zespole stacji kolejowej			
77	Lewczynek	nr 3	dom			
78	Lewczynek	nr 4	dom			
79	Lewczynek	nr 5	dom			
80	Lewczynek	nr 7	dom			
81	Lewczynek	nr 8	szkoła, ob. dom			
82	Lewczynek	nr 9	stodoła			
83	Lewczynek	nr 10	dom			
84	Lewczynek	nr 11	dom			
85	Lewczynek	nr 12	kuźnia w zagrodzie			
86	Lewczynek	nr 13	dom w zagrodzie			d. nr 12
87	Lewczynek	nr 14	dom			
88	Lewczynek	nr 16	dom			
89	Lewczynek	nr 17	dom			
90	Lewczynek	nr 18	dom w zagrodzie			
91	Lewczynek	nr 19	dom			
92	Lewczynek	nr 22	dom			
93	Lewczynek		młyn	168/2	Lewczynek	
94	Lewczynek		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 94	Lewczynek	
95	Lubień	nr 1	dom			
96	Lubień	nr 3	zespół folwarczny Helowskie			
97	Lubień	nr 3	dom w zespole folwarcznym Helowskie			
98	Lubień	nr 3	magazyn w zespole folwarcznym Helowskie			
99	Lubień	nr 3	obora w zespole folwarcznym Helowskie, ob. chlewnia i magazyn			
100	Lubień	nr 5	dom			
101	Lubień	nr 6	dom w zagrodzie			
102	Lubień	nr 9	dom			
103	Lubień	nr 10	dom			
104	Lubień	nr 12	dom w zagrodzie			
105	Lubień	nr 12	stodoła w zagrodzie			
106	Lubień		cmentarz ewangelicki	42	Lubień	
107	Lubień		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 413	Miedzichowo	d. Papiernia
108	Łęczno	nr 1	dom w zagrodzie			
109	Łęczno	nr 1	obora w zagrodzie			
110	Łęczno	nr 7	dom			
111	Łęczno	nr 9	dom			
112	Łęczno	nr 11	dom w zagrodzie			
113	Łęczno	nr 12	dom			
114	Łęczno	nr 13	dom w zagrodzie			
115	Łęczno	nr 13	obora w zagrodzie			

116	Łęczno	nr 16	stodoła			
117	Łęczno	nr 17	dom w zagrodzie			
118	Łęczno	nr 17	obora w zagrodzie			
119	Łęczno	nr 19	szkoła			
120	Łęczno	nr 21	dom			
121	Łęczno	nr 22	dom w zagrodzie			
122	Łęczno	nr 23	dom w zagrodzie			
123	Łęczno	nr 23	obora w zagrodzie			
124	Łęczno		cmentarz ewangelicki	dz. nr 41, część dz. nr 263/2	Łęczno	
125	Miedzichowo	ul. Akacjowa	cmentarz ewangelicki, ob. katolicki	160/15, 160/16 (dawna część ewangelicka, ob. nieczynna) 286	Miedzichowo	
126	Miedzichowo	ul. Kasztanowa 2	dom w zagrodzie			
127	Miedzichowo	ul. Krótka 1	stodoła I w zagrodzie			
128	Miedzichowo	ul. Krótka 3	obora w zagrodzie			
129	Miedzichowo	ul. Krótka 4	dom			
130	Miedzichowo	ul. Leśna 2	dom w zagrodzie			
131	Miedzichowo	ul. Leśna 2	obora w zagrodzie			
132	Miedzichowo	ul. Leśna 7	dom			
133	Miedzichowo	ul. Leśna 8	dom w zagrodzie			
134	Miedzichowo	ul. Leśna 8	obora w zagrodzie			
135	Miedzichowo	ul. Poznańska 5	budynek gospodarczy w zagrodzie			
136	Miedzichowo	ul. Poznańska 8	dom w zagrodzie			
137	Miedzichowo	ul. Poznańska 11	dom			
138	Miedzichowo	ul. Poznańska 17	dom			
139	Miedzichowo	ul. Poznańska 20	dom w zagrodzie			
140	Miedzichowo	ul. Poznańska 20	obora w zagrodzie			
141	Miedzichowo	ul. Poznańska 21	pocztą			
142	Miedzichowo	ul. Poznańska 22	dom			
143	Miedzichowo	ul. Poznańska 23	dom			
144	Miedzichowo	ul. Poznańska 24	stodoła			
145	Miedzichowo	ul. Poznańska 25	obora w zagrodzie			
146	Miedzichowo	ul. Poznańska 25	stodoła w zagrodzie			
147	Miedzichowo	ul. Poznańska 26	dom w zagrodzie			
148	Miedzichowo	ul. Poznańska 26	stodoła w zagrodzie			
149	Miedzichowo	ul. Poznańska 27	dom w zagrodzie			
150	Miedzichowo	ul. Poznańska 27	stodoła w zagrodzie			
151	Miedzichowo	ul. Poznańska 27	obora w zagrodzie			
152	Miedzichowo	ul. Poznańska 31	dom			
153	Miedzichowo	ul. Poznańska 34	dom			
154	Miedzichowo	ul. Poznańska 37	kościół poewangelicki ob. rzymsko-katolicki parafialny pw. św.			rej. zab. nr 385 z dnia 23.03.1992 r.

			Stanisława Biskupa i Męczennika w zespole			
155	Miedzichowo	ul. Poznańska 37	pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła			rej. zab. nr 386 z dnia 23.03.1992 r.
156	Miedzichowo	ul. Poznańska 40	dom			
157	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 1	młyn w zespole			
158	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 2	młynarzówka w zespole młyna, ob. dom mieszkalny			rej. zab. nr 934/A z dnia 25.02.1970 r. i nr 339 z dnia 31.12.1990 r.
159	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 3	obora			
160	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 4	obora			
161	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 6	dom			
162	Miedzichowo	ul. Zbąszyńska 11	dom w zagrodzie			
163	Miedzichowo		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 419	Miedzichowo	d. Czarna
164	Miedzichowo		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 420/2	Miedzichowo	d. Czarna (Mitręga)
165	Nowa Silna	nr 19	dom			
166	Nowa Silna	nr 20	dom			
167	Nowa Silna	nr 21	wozownia w zagrodzie			
168	Nowa Silna	nr 21	obora w zagrodzie			
169	Pąchy	nr 4	dom			
170	Pąchy	nr 5	dom			
171	Pąchy	nr 9	dom			
172	Pąchy	nr 10	dom			
173	Pąchy	nr 11	dom			
174	Pąchy	nr 12	dom			
175	Pąchy	nr 14	dom			
176	Pąchy	nr 15	dom w zagrodzie			
177	Pąchy	nr 15	obora w zagrodzie			
178	Pąchy	nr 17	dom w zagrodzie			
179	Pąchy	nr 18	dom			
180	Pąchy		cmentarz katolicki	119, 120	Pąchy	
181	Piotry	nr 6	dom			d. dom z oborą, obora rozebrana
182	Piotry	nr 7	stodoła w zagrodzie			
183	Piotry	nr 12	dom			
184	Piotry	nr 16	dom			
185	Piotry	nr 17	dom			d. nr 19
186	Prądówka	nr 5-6-7	zespół budynków kolei			
187	Prądówka	nr 5	karczma w zespole budynków kolei, ob. dom			
188	Prądówka	nr 6	budynek pracowników kolei w zespole budynków kolei			

189	Prądówka	nr 6	spichlerz w zespole budynków kolei			
190	Prądówka	nr 7	stacja w zespole budynków kolei			
191	Prądówka	nr 7	szalet i magazyn w zespole budynków kolei			
192	Prądówka	nr 10	dom			
193	Prądówka	nr 15	dom w zagrodzie			
194	Prądówka	nr 15	obora w zagrodzie			
195	Prądówka	nr 24	dom			
196	Prądówka	nr 26	dom			
197	Prądówka	nr 28	dom			
198	Prądówka	nr 32	dom w zagrodzie			
199	Prądówka	nr 32	obora w zagrodzie			
200	Prądówka		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 246/2	Prądówka	
201	Sępólno	nr 6	dom w zagrodzie			d. nr 7
202	Sępólno		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 210/10	Sępólno	
203	Sępólno		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 272/6	Sępólno	
204	Sępólno		miejsce pamięci narodowej - mogiła zbiorowa	268/3	Sępólno	
205	Stary Folwark	nr 1	dom w zespole folwarcznym			
206	Stary Folwark	nr 1-2	zespół folwarczny z młynem gospodarczym			
207	Stary Folwark	nr 1-2	chlewnia-kurnik w zespole folwarcznym			
208	Stary Folwark	nr 2	młyn II w zespole folwarcznym			
209	Stary Folwark	nr 3	dom w zespole folwarcznym			
210	Stary Folwark	nr 8	dom			
211	Stary Folwark	nr 9	dom w zagrodzie			
212	Stary Folwark	nr 9	obora w zagrodzie			
213	Stary Folwark	nr 10	dom			
214	Stary Folwark	nr 11-11b	młyn I w zespole folwarcznym			
215	Stary Folwark	nr 12	dom			
216	Stary Folwark	nr 15	dom			
217	Stary Folwark		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 79/2	Stary Folwark	d. Nowy Młyn
218	Szklarka Trzcielska	nr 1	obora w zagrodzie			
219	Szklarka Trzcielska	nr 2	dom			d. nr 3
220	Szklarka Trzcielska	nr 4	obora w zagrodzie			
221	Szklarka Trzcielska	nr 9	dom			
222	Szklarka Trzcielska	nr 10	dom w zagrodzie			
223	Szklarka	nr 10	budynek gospodarczy			

	Trzcielska		w zagrodzie			
224	Szklarka Trzcielska	nr 12	dom			
225	Szklarka Trzcielska	nr 13	dom			
226	Szklarka Trzcielska	nr 15	dom			
227	Szklarka Trzcielska	nr 24	dom w zagrodzie			
228	Szklarka Trzcielska	nr 24	stodoła w zagrodzie			
229	Szklarka Trzcielska	nr 24	obora w zagrodzie			
230	Szklarka Trzcielska		cmentarz ewangelicki	441	Szklarka Trzcielska	
231	Toczeń	nr 6	obora w zagrodzie			
232	Toczeń	nr 6	stodoła w zagrodzie			
233	Toczeń	nr 8	szkoła, ob. dom			
234	Toczeń	nr 9	obora			
235	Toczeń	nr 10	dom			
236	Toczeń	nr 12	dom			
237	Toczeń		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 209/8	Toczeń	
238	Trzciel Odbudowa	nr 14	dom			
239	Trzciel Odbudowa	nr 16	dom			
240	Trzciel Odbudowa	nr 17	dom			
241	Trzciel Odbudowa	nr 20	dom			
242	Trzciel Odbudowa	nr 21	dom			
243	Trzciel Odbudowa	nr 26	dom			d. nr 28
244	Węgielnia	nr 3	dom			
245	Węgielnia	nr 4	dom w zagrodzie			
246	Węgielnia	nr 4	obora w zagrodzie			
247	Węgielnia	nr 4	piec chlebowy w zagrodzie			
248	Węgielnia	nr 6	dom w zagrodzie			
249	Węgielnia	nr 6a-6b	szkoła, ob. dom			
250	Węgielnia	nr 11	dom			
251	Węgielnia	nr 12	dom			
252	Węgielnia		cmentarz ewangelicki	158/7	Węgielnia	
253	Węgielnia		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 174/1	Węgielnia	
254	Węgielnia		cmentarz ewangelicki	136/4	Węgielnia	
255	Zachodzko	nr 5	dom w zagrodzie			
256	Zachodzko	nr 5	stodoła w zagrodzie			
257	Zachodzko	nr 6	zespół stacji kolejowej			
258	Zachodzko	nr 6	stacja w zespole			
259	Zachodzko	nr 6	szalec z magazynem w zespole stacji kolejowej			
260	Zachodzko	nr 7	dom pracowników kolei			
261	Zachodzko	nr 8	dom			
262	Zachodzko	nr 9	dom w zagrodzie			

263	Zachodzko	nr 9	stodoła w zagrodzie			
264	Zachodzko	nr 11	dom w zagrodzie			
265	Zachodzko	nr 11	stodoła w zagrodzie			
266	Zachodzko	nr 12	obora			
267	Zachodzko	nr 15	obora w zagrodzie			
268	Zachodzko	nr 16	szkoła w zespole			
269	Zachodzko	nr 16	stodoła w zespole szkoły			
270	Zachodzko	nr 17	dom w zagrodzie			
271	Zachodzko	nr 17	budynek gospodarczy w zagrodzie			
272	Zachodzko	nr 18	dom w zagrodzie			
273	Zachodzko	nr 18	obora I w zagrodzie			
274	Zachodzko	nr 18	obora II w zagrodzie			
275	Zachodzko	nr 20	dom w zagrodzie			
276	Zachodzko	nr 20	stodoła w zagrodzie			
277	Zachodzko	nr 20	wozownia w zagrodzie			
278	Zachodzko	nr 29	dom			
279	Zachodzko	nr 30	dom w zagrodzie			
280	Zachodzko	nr 30	obora w zagrodzie			
281	Zachodzko	nr 32	dom			
282	Zachodzko	nr 33	obora w zagrodzie			
283	Zachodzko	nr 33	wozownia w zagrodzie			
284	Zachodzko	nr 33	stodoła w zagrodzie			
285	Zachodzko		cmentarz ewangelicki	część dz. nr 97	Zachodzko	
286	Zawada	nr 5	dom			
287	Zawada	nr 6	dom w zagrodzie			
288	Zawada	nr 6	obora w zagrodzie			
289	Zawada	nr 7	dom			
290	Zawada		cmentarz ewangelicki	dz. nr 90, część dz. nr 91/1	Zawada	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miedzichowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STAN. WIEKOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
1	Błaki	51-19	1	8	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy osada
2	Błaki	51-19	2	9	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa osada
3	Błaki	51-19	3	10	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa osada ?
4	Błaki	51-19	4	11	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy osada ?
5	Grudna	51-19	1	6	nowożytność	osada
6	Grudna	51-19	2	7	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy punkt osadniczy
7	Lewicznynek	51-19	1	3	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa osada
8	Lewicznynek	51-19	2	4	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa osada
9	Lewicznynek	51-19	3	5	późne średniowiecze	punkt osadniczy

					nowożytność	osada ?
10	Lubień	51-19	1	12	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy osada ?
11	Lubień	51-19	2	13	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy punkt osadniczy
12	Lubień	51-19	3	14	późne średniowiecze	punkt osadniczy
13	Jabłonka Stara (Rejestr zabytków nr 109/Wlkp/C z dnia 30.05.1980 r.)	52-17	1	15	Ha (kultura łużycka) wczesne średniowiecze	osada obronna grodzisko ?
14	Jabłonka Stara	52-17	2	16	kultura łużycka późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
15	Jabłonka Stara	52-17	3	17	okres nowożytny	punkt osadniczy
16	Jabłonka Stara	52-17	4	18	starożytność późne średniowiecze	punkt osadniczy śląd osadnictwa
17	Jabłonka Stara	52-17	5	19	kultura pucharów lejowatych późne średniowiecze- okres nowożytny okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
18	Jabłonka Stara	52-17	6	20	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
19	Jabłonka Stara	52-17	7	21	późny paleolit ? wczesne średniowiecze ? okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
20	Zachodzko	52-18	1	1	późne średniowiecze (kultura polska)	śląd osadnictwa
21	Zachodzko	52-18	2	2	kultura łużycka	śląd osadnictwa
22	Zachodzko	52-18	3	3	epoka brązu (kultura łużycka)	osada ?
23	Zachodzko	52-18	4	4	kultura łużycka ?	śląd osadnictwa
24	Jabłonka Stara	52-18	1	5	kultura przeworska	śląd osadnictwa
25	Jabłonka Stara	52-18	2	6	neolit/wczesny brąz	śląd osadnictwa
26	Jabłonka Stara	52-18	3	7	kultura łużycka ?	śląd osadnictwa
27	Jabłonka Stara	52-18	4	8	kultura łużycka	śląd osadnictwa
28	Jabłonka Stara	52-18	5	9	kultura łużycka	śląd osadnictwa
29	Jabłonka Stara	52-18	6	10	kultura łużycka	śląd osadnictwa
30	Szklarka Trzcielska	52-18	1	11	kultura łużycka	śląd osadnictwa
31	Szklarka Trzcielska	52-18	2	12	kultura łużycka	śląd osadnictwa
32	Szklarka Trzcielska	52-18	3	13	kultura łużycka późne średniowiecze (kultura polska)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
33	Szklarka Trzcielska	52-18	4	14	XV-XVII w. (kultura polska)	śląd osadnictwa
34	Szklarka Trzcielska	52-18	5	15	XVI-XVII w. (kultura polska)	śląd osadnictwa
35	Szklarka Trzcielska	52-18	6	16	kultura przeworska ?	śląd osadnictwa
36	Zachodzko	52-18	5	17	kultura łużycka	śląd osadnictwa
37	Zachodzko	52-18	6	18	kultura przeworska okres nowożytny (kultura polska)	osada ? śląd osadnictwa
38	Zachodzko	52-18	7	19	kultura łużycka	śląd osadnictwa
39	Zachodzko	52-18	8	20	kultura łużycka	osada
40	Zachodzko	52-18	9	21	kultura łużycka kultura przeworska	śląd osadnictwa osada ?

41	Zachodzko	52-18	10	22	kultura łużycka	śląd osadnictwa
42	Szklarka Trzcielska	52-18	7	23	XV-XVI w. (kultura polska)	śląd osadnictwa
43	Szklarka Trzcielska	52-18	8	24	późne średniowiecze (kultura polska)	śląd osadnictwa
44	Stary Folwark	52-18	1	25	późne średniowiecze (kultura polska)	śląd osadnictwa
45	Stary Folwark	52-18	2	26	późne średniowiecze (kultura polska)	śląd osadnictwa
46	Stary Folwark	52-18	3	27	kultura łużycka	śląd osadnictwa
47	Jabłonka Stara	52-18	7	28	kultura łużycka	osada
48	Jabłonka Stara	52-18	8	29	kultura łużycka	śląd osadnictwa
49	Błaki	52-19	5	1	okres nowożytny	osada ?
50	Błaki	52-19	6	2	okres nowożytny	osada ?
51	Błaki	52-19	7	3	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
52	Błaki	52-19	8	4	okres nowożytny	osada ?
53	Błaki	52-19	9	5	okres nowożytny	osada ?
54	Błaki	52-19	10	6	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
55	Bolewicko	52-19	1	50	kultura łużycka	śląd osadnictwa
56	Bolewicko	52-19	2	51	kultura łużycka okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
57	Bolewicko	52-19	3	52	kultura łużycka	śląd osadnictwa
58	Bolewicko	52-19	4	53	pradzieje ? okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
59	Bolewicko	52-19	5	54	okres nowożytny	osada
60	Bolewicko	52-19	6	55	epoka kamienia	śląd osadnictwa
61	Bolewicko	52-19	7	56	kultura przeworska	śląd osadnictwa
62	Bolewicko	52-19	8	57	kultura łużycka kultura przeworska okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy osada ?
63	Bolewicko	52-19	9	58	kultura łużycka okres nowożytny	punkt osadniczy osada
64	Bolewicko	52-19	10	59	okres nowożytny	osada
65	Grudna	52-19	3	7	okres nowożytny	osada ?
66	Grudna	52-19	4	8	okres nowożytny	osada
67	Grudna	52-19	5	9	kultura łużycka okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
68	Grudna	52-19	6	10	epoka kamienia	śląd osadnictwa
69	Grudna	52-19	7	11	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadnictwa osada ?
70	Grudna	52-19	8	12	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadnictwa osada
71	Grudna	52-19	9	13	okres nowożytny	osada
72	Grudna	52-19	10	14	kultura przeworska późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa punkt osadniczy osada ?
73	Grudna	52-19	11	15	okres nowożytny	osada
74	Grudna	52-19	12	16	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa punkt osadniczy osada ?
75	Grudna	52-19	13	17	wczesne średniowiecze ? okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
76	Grudna	52-19	14	18	kultura przeworska ? okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
77	Grudna	52-19	15	19	kultura przeworska	śląd osadnictwa

					późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
78	Grudna	52-19	16	20	kultura przeworska późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy osada
79	Grudna	52-19	17	21	kultura łużycka kultura przeworska okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy osada ?
80	Grudna	52-19	18	22	wczesna epoka brązu kultura przeworska okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
81	Grudna	52-19	19	23	neolit ? kultura łużycka późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy osada ?
82	Grudna	52-19	20	24	kultura przeworska okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
83	Grudna	52-19	21	25	okres nowożytny	osada
84	Grudna	52-19	22	26	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
85	Grudna	52-19	23	27	kultura przeworska okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
86	Grudna	52-19	24	28	okres rzymski późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy
87	Grudna	52-19	25	29	okres nowożytny	osada
88	Grudna	52-19	26	30	okres nowożytny	osada
89	Grudna	52-19	27	31	neolit ? okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
90	Grudna	52-19	28	32	okres nowożytny	osada
91	Grudna	52-19	29	33	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy osada ?
92	Grudna	52-19	30	34	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy osada
93	Grudna	52-19	31	35	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy
94	Grudna	52-19	32	36	okres nowożytny	osada
95	Grudna	52-19	33	37	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy osada
96	Grudna	52-19	34	38	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
97	Grudna	52-19	35	39	epoka kamienia	śląd osadnictwa
98	Lubień	52-19	4	60	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
99	Lubień	52-19	5	61	okres nowożytny	osada ?
100	Lubień	52-19	6	62	okres nowożytny	osada
101	Węgielnia	52-19	1	40	kultura łużycka okres nowożytny	śląd osadnictwa osada
102	Węgielnia	52-19	2	41	kultura łużycka ? późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada ?
103	Węgielnia	52-19	3	42	okres nowożytny	osada ?
104	Węgielnia	52-19	4	43	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?
105	Węgielnia	52-19	5	44	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy
106	Węgielnia	52-19	6	45	okres nowożytny	osada
107	Węgielnia	52-19	7	46	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa osada ?

108	Węgielnia	52-19	8	47	późne średniowiecze okres nowożytny	punkt osadniczy punkt osadniczy
109	Węgielnia	52-19	9	48	epoka kamienia	śląd osadnictwa
110	Węgielnia	52-19	10	49	?	punkt osadniczy
111	Bolewice	52-20	1	108	późne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
112	Bolewice	52-20	2	109	neolit kultura łużycka nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
113	Bolewice	52-20	3	110	KPL kultura łużycka późne średniowiecze/ nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
114	Bolewice	52-20	4	111	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
115	Bolewice	52-20	5	112	epoka kamienia wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
116	Bolewice	52-20	6	113	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	osada śląd osadnictwa
117	Bolewice	52-20	7	114	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
118	Bolewice	52-20	8	115	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
119	Bolewice	52-20	9	116	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
120	Bolewice	52-20	10	117	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
121	Bolewice	52-20	11	118	kultura przeworska wczesne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
122	Bolewice	52-20	12	119	pradzieje kultura przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
123	Bolewice	52-20	13	120	pradzieje wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
124	Bolewice	52-20	14	121	późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa
125	Bolewice	52-20	15	122	późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa
126	Bolewice	52-20	16	123	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
127	Bolewice	52-20	17	124	wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
128	Bolewice	52-20	18	125	wczesne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa
129	Bolewice	52-20	19	126	wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa
130	Bolewice	52-20	20	127	wczesne średniowiecze	osada
131	Bolewice	52-20	21	128	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
132	Bolewice	52-20	22	129	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
133	Bolewice	52-20	23	130	pradzieje kultura łużycka późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
134	Bolewice	52-20	24	131	epoka kamienia nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
135	Bolewice	52-20	25	132	epoka kamienia nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa

136	Bolewice	52-20	26	133	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
137	Bolewice	52-20	27	134	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
138	Bolewice	52-20	28	135	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
139	Bolewice	52-20	29	136	nieokreślona nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
140	Bolewice	52-20	30	137	późne średniowiecze nowożytność	osada osada
141	Bolewice	52-20	31	138	późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa
142	Bolewice	52-20	32	139	wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
143	Bolewice	52-20	33	140	późne średniowiecze nowożytność	osada śląd osadnictwa
144	Bolewice	52-20	34	141	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
145	Bolewice	52-20	35	142	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
146	Bolewice	52-20	36	143	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
147	Bolewice	52-20	37	144	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
148	Bolewice	52-20	38	145	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
149	Bolewice	52-20	39	146	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
150	Bolewice	52-20	40	147	pradzieje nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
151	Bolewice	52-20	41	148	wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa
152	Bolewice	52-20	42	149	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
153	Bolewice	52-20	43	150	późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
154	Bolewice	52-20	44	151	epoka kamienia późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
155	Bolewice	52-20	45	152	okres lateński	cmentarzysko
156	Bolewice	52-20	46	153	okres lateński	?
157	Toczeń	53-19	1	1	epoka brązu (kultura łużycka)	punkt osadniczy
158	Toczeń	53-19	2	2	epoka kamienia	śląd osadnictwa
159	Toczeń	53-19	3	3	epoka brązu (kultura łużycka) późne średniowiecze- nowożytność	cmentarzysko ciałopalne ? śląd osadnictwa
160	Toczeń	53-19	4	4	epoka kamienia starożytność	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
161	Bolewicko	53-19	1	8	kultura łużycka	śląd osadnictwa
162	Bolewicko	53-19	2	9	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy
163	Bolewicko	53-19	3	10	kultura łużycka późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa
164	Bolewicko	53-19	4	11	epoka kamienia kultura łużycka ?	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
165	Bolewicko	53-19	5	12	późne średniowiecze-	punkt osadniczy

					nowożytność	
166	Bolewicko	53-19	6	13	wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy
167	Bolewicko	53-19	7	14	kultura łużycka	śląd osadnictwa
168	Bolewicko	53-19	8	15	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	punkt osadniczy osada
169	Bolewicko	53-19	9	16	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność	punkt osadniczy osada
170	Bolewicko	53-19	10	17	epoka kamienia kultura łużycka	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
171	Bolewicko	53-19	11	18	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	punkt osadniczy punkt osadniczy
172	Bolewicko	53-19	12	19	kultura pucharów lejkowatych kultura łużycka późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
173	Bolewicko	53-19	13	20	kultura łużycka późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
174	Bolewicko	53-19	14	21	późne średniowiecze- nowożytność	osada
175	Bolewicko	53-19	15	22	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	punkt osadniczy punkt osadniczy
176	Bolewicko	53-19	16	23	kultura łużycka	śląd osadnictwa
177	Bolewicko	53-19	17	24	kultura łużycka	śląd osadnictwa
178	Sępólno	53-19	1	25	neolit kultura łużycka wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
179	Sępólno	53-19	2	26	kultura łużycka	śląd osadnictwa
180	Sępólno	53-19	3	27	późne średniowiecze- nowożytność ?	punkt osadniczy śląd osadnictwa
181	Sępólno	53-19	4	28	późne średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy punkt osadniczy
182	Miedzichowo	53-19	1	29	kultura łużycka wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
183	Miedzichowo	53-19	2	30	kultura pucharów lejkowatych wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
184	Toczeń	53-19	1	31	późne średniowiecze- nowożytność	osada
185	Toczeń	53-19	2	32	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy
186	Toczeń	53-19	3	33	kultura łużycka wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
187	Toczeń	53-19	4	34	kultura łużycka późne średniowiecze	punkt osadniczy punkt osadniczy
188	Toczeń	53-19	5	35	kultura łużycka	śląd osadnictwa
189	Toczeń	53-19	6	36	wczesne średniowiecze	punkt osadniczy
190	Toczeń	53-19	7	37	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
191	Toczeń	53-19	8	38	epoka kamienia kultura pucharów lejkowatych późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
192	Toczeń	53-19	9	39	późne średniowiecze- nowożytność	osada

193	Lubień	53-19	1	40	kultura pucharów lejkowatych kultura łużycka późne średniowiecze- nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy
194	Lubień	53-19	2	41	kultura pucharów lejkowatych kultura łużycka późne średniowiecze- nowożytność	punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy
195	Lubień	53-19	3	42	epoka kamienia neolit	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
196	Lubień	53-19	4	43	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność	punkt osadniczy punkt osadniczy
197	Lubień	53-19	5	44	kultura pucharów lejkowatych	śląd osadnictwa
198	Lubień	53-19	6	45	kultura łużycka wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
199	Lubień	53-19	7	46	kultura przeworska kultura łużycka późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
200	Lubień	53-19	8	47	kultura łużycka wczesne średniowiecze późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
201	Lubień	53-19	9	48	kultura przeworska	śląd osadnictwa
202	Lubień	53-19	10	49	wczesne średniowiecze późne średniowiecze- nowożytność	śląd osadnictwa punkt osadniczy
203	Lubień	53-19	11	50	kultura pucharów lejkowatych	śląd osadnictwa
204	Lubień	53-19	12	51	kultura pucharów lejkowatych	śląd osadnictwa
205	Sępólno	53-19	5	52	kultura pucharów lejkowatych	śląd osadnictwa
206	Sępólno	53-19	6	53	średniowiecze	grodzisko ?
207	Toczeń	53-19	10	54	?	śląd osadnictwa
208	Bolewice	53-20	47	152	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
209	Bolewice	53-20	48	153	epoka kamienia	śląd osadnictwa
210	Bolewice	53-20	49	154	epoka kamienia	śląd osadnictwa